

TRANSATLANTİK İLİŞKİLERİN SAVUNMA BOYUTUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kürşat KORKMAZ¹

Öz

Kuzey Atlantik Antlaşması'nın Nisan 1949'da imzalanmasıyla, bağımsız devletlerden oluşan bir ittifak meydana gelmiştir. Bu devletlerin ortak amacı barışı sürdürmek, özgürlükleri siyasi dayanışma yoluyla korumak, kendilerine yönelik her türlü saldırıyı caydırmak ve gerekirse geri püskürtmeye yetecek askeri savunmayı sağlamaktır. NATO, geçen yıllar içinde temel misyonuna uluslararası barış ve güvenlik ilkesini de eklemiş ve bunu temel amaç haline getirmiştir. Bu çalışmanın amacı İkinci Dünya Savaşı sonrası batı bloğunun askeri kanadı olarak kurulan NATO'yu oluşturan temel dinamiklerin analizinin yapılması suretiyle transatlantik ittifakının doğasının anlaşılmasına çalışılmasıdır. Öncelikle "ittifakı oluşturan Amerikalı ve Avrupalı karar alıcılar ilişkilerin savunma boyutunu ne şekilde tanımlamaktadır" sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışmada yer alan bu ve buna benzer diğer soruların yanıtları ortaya koyulmadan önce, ilk olarak transatlantik ittifakı oluşturan ABD ve Avrupa kanadının bu ittifakı nasıl algıladıklarına yer verilmiştir. Ayrıca ittifakın savunma boyutunun derinliği konusu irdelenmiş ve savunma boyutunun hayat bulduğu NATO'nun işlevleri konusu ele alınmıştır. Bu bağlamda Amerikalı ve Avrupalı karar alıcıların, transatlantik ittifakının daha çok savunma yönüne önem verdikleri ve ilişkilerin bu yönde ilerlemesi konusunda uzlaşma içinde oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Transatlantik ittifak, NATO, ABD, Savunma Politikaları.

Evaluation of the Defensive Dimension of Transatlantic Relations

Abstract

With the signing of the North Atlantic Treaty in April 1949, an alliance of independent states emerged. The common purpose of the alliance is to maintain peace, to protect liberties through political consultation, to deter any attacks on the participating states and to provide necessary military defense as proof of its deterrence. In addition, North Atlantic Treaty, hereafter NATO, has also committed to protecting international peace and security that are now one of the main objectives of the organization. The purpose of this study is to find out the nature of transatlantic alliance by analyzing fundamental dynamics of NATO, which was established as the military wing of the Western bloc in the era of the post-World War II. First of all, the answer will be sought in the question of "how do American and European decision-makers define the defensive dimension of relations"? Before answering this type of questions, it is revealed how Americans and European decision-makers perceive the alliance. In addition, the depth of the defense dimension of the alliance will be examined and the functions of NATO will be addressed. In this context, it is necessary to say that American and European decision-makers have predominantly paid attention to the defensive dimension of the alliance.

Keywords: Transatlantic Alliance, NATO, USA, Defense Policies.

1 Dr., Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, kursatkorkmaz@kku.edu.tr

Giriş

Modern uluslararası sistem oluşumundan günümüze kadar gelen zaman diliminde ittifaklar ve işbirliği örgütleri kurulmuştur. Ortaya çıkan ittifaklar ve örgütler belli dönemler aralıklarında etkin olmuş, etkinliği kaybolunca yıkılmıştır. Avrupa ile Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD-Amerika)² arasındaki ilişkilerin kapsamını, yönünü ve ölçüsünü belirleyen ittifakın adı da Transatlantik ittifaktır. Atlantik'in iki yakasında yer alan devletler arasındaki ilişkiler yaklaşık 60 yıldır kesintisiz ve belli oranda istikrar çerçevesinde devam etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında başlayan Transatlantik işbirliği, Soğuk Savaş döneminde ivme kazanarak günümüze kadar gelmiştir. Atlantik'in iki yakasında yer alan devletler uluslararası politikanın da güç merkezlerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Transatlantik ilişkilerin durumu dolaylı ve doğrudan uluslararası politikanın da yönünü belirleme gücüne sahiptir. Dolaylı olarak Transatlantik ittifakındaki ülkelerin ekonomik olarak güçlü yapıya sahip olmaları, sermaye hareketliliğini ve finansal dalgalanmalara etki etmektedir. Bu da uluslararası politika bağlamında sonuçları olmaktadır. Transatlantik ilişkilerin savunma ve askeri boyutta yapısı bunu Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) düzleminde tanımlarsak, uluslararası politikaya doğrudan etki yapmaktadır. Uluslararası sistem içerisinde askeri ve güvenlik alanında etkinliği ve yapısı ile NATO baskın unsur durumundadır.

Transatlantik ilişkiler karşılıklı bağımlılık çerçevesinde yürüyen işbirliği yapılanmasıdır. Özellikle Soğuk Savaş yıllarında ilişkilerin boyutunu karşılıklı bağımlılık unsurları bulunmaktaydı. Avrupa'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası her alanda yardıma ihtiyacı bulunmaktaydı. Amerika ise yardımları sağlayacak bir güç konumdaydı. Amerika ise gücünü devamlılığını sağlama açısından Avrupa'daki devletlerin işbirliğine ihtiyacı bulunmaktaydı. Çünkü bu dönemde ortaya çıkan ve yükselen bir güç olan Sovyetler Birliği'nin durdurulması ya da engellenmesi gerekiyordu. Avrupa'nın Sovyet hegemonyası altına girmesi Amerika'nın da güvenlik açısından tehlikeye girmesi anlamı taşıyordu. Bu amaçlar doğrultusunda Avrupa ve Amerika arasında karşılıklı işbirliği başlamıştır. Transatlantik ilişkilerin genelinde belirli taahhütler bulunmasa da belli konularda (askeri-güvenlik) çerçevesi ve sınırları anlaşmalarla belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Transatlantik ilişkilerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi yerine ilişkilerin doğasındaki bulgular incelenecektir. Ayrıca Transatlantik ilişkilerinin felsefi temelleri irdelenecektir. Avrupalı ve Amerikalı ulusların birbirlerine bakışları ile ilişkilerin devamlılığını sağlayan dinamikler arasında bağlantı kurulacaktır. Transatlantik ilişkilerin devamlılığı ve dinamizminin kaynağı olan savunma ve güvenlik konularında işbirliği çeşitli tartışmalar ışığında yer verilecektir. Bu bağlamda NATO'nun içindeki Avrupa ve Amerika arasındaki ilişkilerini sağlayan te-

2 Çalışma boyunca devlet olarak ABD karşılığı Amerika kavramı da kullanılacaktır.

mel bulgular incelenecektir. Çalışmanın temel varsayımı Transatlantik ilişkilerin devamlılığı ve etkinliğini sürdürmesinde savunma konuları çok önemli bir yere sahiptir. Bu önemi NATO ile kurumsal yapıya dönüştürülmüş ilişkilerin sınırları ve çerçevesi çizilmiştir. Çalışma Batı Avrupa'daki devletlerin Amerika ile ilişkileri yerine genel Avrupa çerçevesi içerisinde ilişkileri incelenmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Transatlantik ilişkilerin doğasını oluşturan bulgular incelenecektir. Atlantik'in iki yakasının birbirlerine bakış açıları toplumsal düzeyde incelenecektir. İkinci bölümde, Transatlantik ilişkilerin devamlılığını ve etkinliğini sağlayan savunma konular irdelenecektir. Avrupa ve Amerika'nın savunma politikaları, Transatlantik ilişkiler bağlamında incelenecektir. Transatlantik ilişkilerin yükünün paylaşımı misyonunu taşıyan NATO'nun stratejik açımlarına yer verilecektir. Son bölümde ise, Soğuk Savaş sonrası ilişkilerde derin görüş ayrılıkların meydana geldiği 11 Eylül olayı sonrası gelişmeler tartışılacaktır. Özellikle görüş ayrılıkların daha da derinleştiği ABD'nin Irak müdahalesinin ilişkilerin üzerindeki yansımaları irdelenecektir. İlişkilerin geleceği konusundaki öngörüler tartışılacaktır.

Transatlantik İlişkilerin Genel Perspektifi

İkinci Dünya Savaşı yıkımının ardından dünya genelinde geleceğe yönelik karamsarlık hâkimdi. Karamsarlığın sebebi savaşın yıkıcı ve acımasız yüzünün şokunu atlatamayan insanlığın, savaşın daha sonlanması beklenmeden Dünya'nın Yalta Konferansı'nda ikiye bölündüğü haberleri ile karşılaşmış olmasıydı. Yalta Konferansı Soğuk Savaş'ın temellerinin atıldığı yer olmuştur. Avrupa'da savaş 8 Mayıs 1945 tarihinde sona erdiğinde Sovyet askerleri ve Batılı askerler esasen Avrupa'nın ortasından geçen Oder- Niese Hattı olarak adlandırılan bir çizgi boyunca belirli noktalarda bulunuyorlardı. Birkaç küçük ayarlama dışında da o noktalardan öteye gitmediler. Sonraki yıllarda görüldüğü gibi, Yalta, her iki tarafın da olduğu yerde kalacağına ve diğer tarafı yerinden atmak için güç kullanmayacağına dair yapılan anlaşmayı ifade ediyordu. Yani siyasal olarak, Yalta'da Sovyetler Birliği'nin dünyanın üçte birini, ABD geriye kalan kısmını kontrol ettiği bir statüko üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Wallerstein, 2002, s. 20).

Yalta'dan sonra uluslararası kamuoyunda yeni gerilimlerin ufukta olduğu izlenimi bulunmaktaydı. İnsanlık bu ortamdan kurtuluş çareleri aramaya başlamıştı. Bir daha yıkıcı savaşların olmaması için düşünceler ve yorumlar filizlenmeye başlamıştı. Özellikle yıkımın en yoğun olduğu Kıta Avrupa'sında görüşler ve düşünceler yoğunlaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitişi ve Soğuk Savaş'ın başlamasıyla güvenlik topluluğunun³ meydana getirilmesine yönelik kavramsal düzeyde

3 **Güvenlik Topluluğu:** Karl Deutch tarafından ortaya konan bir kavramdır. Kavram, ortak tehdiye karşılamak amacıyla, aynı ideallere ve genellikle benzer siyasi kültürlere sahip devletleri bir araya getiren topluluk demektir.

düşünceler ortaya çıkmıştır. Güvenlik topluluğunun merkezinde ittifak üzerine kurulan fakat ittifaktan daha ileriye gidecek bir devletler arası bağ bulunmaktadır. Bu bağ ortak değerler, normlar, prensipler ve ortak yaşam biçimine dayanmaktadır. Soğuk Savaş boyunca bağı oluşturan değerler Sovyetlerin komünizm tehlikesine karşı Amerika ve Avrupa'yı bir araya getirmiştir (Aybet, 2005, s. 26).

Ortak tehdide ve ortak düşmana karşı oluşturulacak bir yapı, Kıta Avrupa'sında bir daha savaşların olmasını engellemek gayesi taşımaktaydı. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da tüm kurum ve kuruluşlar büyük bir yıkıma uğramıştı. Bu yıkımın hem maddi hem de psikolojik yönleri bulunmaktaydı. Savaşın ardından oluşturulacak kurum ve kuruluşlara ilişkin görüşler bulunuyordu. Bu ortam içerisinde Avrupa ile Amerika arasında sağlam temellere dayanan ilişkilerin oluşturulması gerekliliği üzerinde tartışmalar bulunuyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası politikada söz sahibi olan ABD ise Avrupa ile ilişkilerini sağlam ve güçlü temeller üzerine inşa etmek istiyordu. Özellikle Yalta'da Sovyetler Birliği'nin uluslararası politikada güç sahibi olduğunu deklare edici söylevlerde bulunması, ABD cephesinde rahatsızlıklara neden olmuştur. Bu durum Avrupa kanadında da rahatsızlık meydana getirmiştir. Çünkü Avrupa ile ABD'nin taşımış olduğu değerler ortaktır. Bu değerler demokrasi, insan hakları ve özgürlüklere olan inançtır. Bu bağlamda Sovyet tehlikesi karşısında Avrupa ile ABD arasında stratejik ortaklıklara ilişkin görüşler ağırlık kazanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu yeni oluşumla birlikte uluslararası politikadaki güç mücadelesinin meydana geldiği dönemin adı Soğuk Savaş olarak tanımlanmıştır. Soğuk Savaş dünyayı iki kutuba ayırmıştır. İki kutubun liderleri ise ABD ve SSCB olmuştur. Uluslararası politikanın yeni güç odakları olan bu iki devlet 1990'a kadar sürecek güç mücadelesi içerisinde yer almışlardır.

Avrupa Açısından ABD Algısı

Kıta Avrupa'sı İkinci Dünya Savaşı sonunda her açıdan büyük tahribat yaşamıştı. Savaş boyunca yaklaşık kırk milyon insan ölmüştü, bunun yarısından çoğu ise Avrupa'da hayatını kaybetmişti. Avrupa'da ölen insan sayısı ekonomik, sosyal ve siyasi yapıyı alt üst etmesi bakımından yeterliydi. Ancak savaşın ortaya koymuş olduğu tahribat insanların ölmesi ve sakat kalmasıyla sınırlı değildi. Özellikle kıta Avrupa'sında köprüler, yollar ve su kanallarının büyük bölümü tahrip edilmişti. Zirai alanlar yok edilmiş, fabrikaların çoğu kullanılamaz hale gelmişti. Ayrıca kalifiye işgücü azalmış ve savaş insanları yerlerinden göç ettirecek, ülkelerin mültecilerle dolup taşmasına sebep olmuştur (Sander, 2016, s. 176). Avrupa'nın önemli endişelerinin başında, ekonomik çöküşten kaçan göçmenlerin veya iltica eden mültecilerin problemlerinin gelecekte daha da artacak olması yer alıyordu. Bu durum Avrupa için, siyasi ve ekonomik sıkıntılardan daha önemli konu olmuştur. Doğu Avrupa ve Sovyet coğrafyası ile Batı Avrupa arasında

önemli boşluklar oluşacak, bu da ilerleyen tarihlerde Avrupa'da önemli krizlerin çıkmasına neden olacaktır. Bu konuların Avrupa için ele alınması ise oldukça güç olmuştur. Böyle bir durum Avrupa kadar Amerika'yı da hazırlıksız yakalamıştır (Hoffmann, 1993, s. 68).

Avrupa kıtasındaki ekonomik yapı gerçek anlamda bir çöküş yaşamıştır. Savaş sırasında, Avrupa devletlerinin toplam Gayri Safi Milli Hâsılası (GSMH), ortalama yüzde yirmi beş oranında düşmüştü. Avrupa'nın toplam dünya imalat verimi içindeki payı 19. yüzyılın başından beri tüm zamanlarda elde edilen payın altındaydı. Batı Avrupa savaştan önce iki milyar dolar fazla mal ve hizmet tüketmekteydi. Savaş öncesi Batı Avrupa'nın gıda maddesi temin ettiği Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyetlerin etkisi altına girmesi ve bu bölgelerde gıda üretiminde düşüş olması Batı Avrupa'yı gıda temini konusunda çıkmaza sokmuştur (Kennedy, 2017, s. 430).

Avrupa kıtasındaki savaşın yıkımı üretim sanayisine de büyük darbe indirmişti. Avrupa'da tüm ülkelerdeki fabrikalar tahrip edilmişti. Bunların tekrar eski üretim biçimine gelmesi için parasal kaynak yoktu. Ayrıca zirai üretim alanlarının savaş boyunca ihmal edilmesi de üretimde verimliliği düşürmüştü. Tarımsal aletleri yetersiz ve azdı. 1946'da elde edilen buğday ve patates miktarı 1938'in yüzde yetmiş düzeyindeydi. Batı Avrupa ülkeleri kısa vadeli bazı yatırımlarla gıda üretimini arttırmayı hedeflemekteydi. Ancak 1946 ve 1947 kışlarının sert geçmesi tarım konusundaki iyimser yaklaşımları ortadan kaldırmıştır. Birçok ülkede ekmeğe karneye bağlanmış, et fiyatları olağanüstü artış göstermiştir. Gıda sıkıntısı özellikle Avusturya, İtalya ve Doğu Avrupa ülkelerinde had safhaya ulaşmıştı. Bu ülkeler açlıkla karşı karşıya kalmıştı (Wagner, 1979, s. 26-27).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kıta Avrupa'sı tam bir çöküntü içerisindeydi. Bu durumdan kurtuluş için ise ABD'den gelecek maddi yardımlara umut bağlanmıştı. ABD, savaş sonrasında Avrupa'da büyük güçlerin çökmesi sonucunda ortaya çıkan boşluğu dolduran bir güç olmuştur. Savaş sırasında, ekonomide görülen ve Roosevelt'in "New Deal" politikasıyla aşılamayan gevşeklik ortadan kaldırılmış, kaynaklardan ve insan gücünden etkin biçimde yararlanılmıştır. ABD beş yıl boyunca, ülkesindeki üretim donanımının boyutları ile fiziksel mal verimini yaklaşık yüzde elli arttırmıştır. Bu dönemde, ABD'nin ekonomisi o tarihe kadar görülmeyecek biçimde yüzde on beş büyümüştür. ABD bu durum içerisinde büyük güçler arasında yoksullaşmak yerine zenginleşen tek devlettir. 1945'de ABD 20 milyar dolarlık altın rezervi ile toplam dünya altın rezervinin üçte ikisini oluşturmaktaydı (Erhan, 1996, s. 267 ve Ambrose, 1992, s. 36-37).

ABD için Avrupa en önemli pazar olma özelliğini taşımaktaydı. Savaş sonrasında Avrupa'da dolar stokları erimişti. Amerikan ihracatının azalması doğrudan doğruya ABD'de ekonominin küçülmesi, enflasyonun artması, işsizlik ve durgunluk demektir. Bu doğrultuda savaş sonunda 1946'da Amerika'da sanayi üretimi

yüzde otuz azaldı. İşsiz sayısı 500 binden 2,7 milyona çıktı. Üç yıl sonrada işsiz sayısı 10 milyona çıkacağı tahmin ediliyordu. Görüldüğü gibi Avrupa'nun ekonomik iflası, Amerika'nın da ekonomik iflasına yol açmaktaydı. Bu ortam içerisinde ABD'nin Avrupa'ya yardım etmesi, kendi çıkarlarıyla da örtüşmekteydi (Kennedy, 2017, s. 445). İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa için Amerika ile ilişkiler zor bir süreçten çıkış kapısıydı. Avrupa'nın çıkışında Amerikan yardımları çok önemli bir misyona sahipti. Amerika'nın yardımları Avrupa'nın nefes almasını sağlarken, Avrupa devletler arasındaki sorunların çözülmesine yardımcı olmuştur. Bu bağlamda ileride kurulacak Avrupa Ekonomik Birliği örgütünün kuruluş temellerini atmıştır.

ABD Açısından Avrupa Algısı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı kurumları ABD'nin yardımı ile kurulmuştur. Bu kurumların işlevleri iyi niyet taşımakta ve sadece işbirliğini hızlandırmak değil aynı zamanda Batı rejimlerinin sağlam temeller üzerine oturmasına yardım etmek ve Avrupa kıtasında yıkıcı rejimlerin ortaya çıkmasını engellemek de amaç edinilmişti. ABD'nin kurumları oluşturmasının başlıca iki sebebi bulunmaktaydı. Birinci sebep ABD'nin Yalta Konferansı'ndan sonra dünyanın iki kutuba ayrılacağı öngörüsünde bulunmasına ilişkindir. Sovyetlerin konferans sürecindeki tutumu ABD'nin öngörülerini doğrulayıcı nitelikteydi. Bu doğrultuda ABD, Sovyetlere karşı bir blok oluşturma ihtiyacı duymaktaydı. ABD, bloğun en güçlü müttefiki olarak Batı Avrupa'yı görmekteydi. Batı Avrupa devletlerinin savaş sonrası yıkılan kurumları tekrar oluşturması gerekiyordu. ABD'nin bu amaç doğrultusunda yardımları olmuştur. Bu yardımlar yıkılan kurumların onarılmasını sağlamıştır. Avrupalılar ABD'nin yardımlarının çoğunu, oluşturulacak güçlü kurumların altyapısında kullanmışlardır. İkinci sebep ise ABD'nin ekonomik yapısını sağlamlaştırmak için Avrupa'ya ihtiyacının bulunmasıydı. Bu kapsamda Avrupa'nın kalkınmasıyla ABD ekonomisine de olumlu yansımalar olacaktı.

ABD'ye göre, savaşın getirdiği büyük yıkım Avrupa'da kaos yaratmış ve bu nedenle komünistler ve dolayısıyla Sovyetler güçlenmişti. Sovyet yayılması karşısında, Avrupa maddi ve manevi olarak güçlendirilmeliydi. Avrupa, ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durabilirse, siyasi olarak da bağımsızlığını koruyabilirdi. ABD bu bağlamda, İngiltere, Almanya ve Fransa, sonrasında tüm Avrupa'yı siyasi ve ekonomik işbirliğine içine sokmak, böylece bütünleşmiş bir Avrupa yaratarak Sovyet ilerlemesini durdurmak istiyordu. Savaş sonrasında Amerikan yönetimi, Avrupa'nın tamirinin, sınırlı iki taraflı kredilerle, IMF yoluyla uygulanacak istikrar programlarıyla ve son olarak Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası'ndan finansa edilecek Yeniden İmar Planı ile yapılabileceğini düşünmekteydi. Ancak giderek artan ekonomik istikrarsızlıklar bunların dışında daha kapsamlı bir program geliştirilmesi ihtiyacını doğurmuştu (Schaezel, 1987, s. 33). Walter Lipmann'a göre, Avrupa'daki ekonomik sorun en kısa sürede aşılmazsa,

bu durum bütün dünyayı kaosa sürükleyebilirdi. Avrupa'da alınması gereken önlemler ekonomik bir birlik oluşturmak hedefine yönelik olmalıydı. Kıta Avrupa'sına tek tek devletler olarak değil bir bütün olarak yardım edilmeliydi. Bu hem ekonomik bütünleşmeyi hızlandırır, hem de yeniden imarı kolaylaştırırdı (Erhan, 1996, s. 276).

Avrupa'nın ekonomik olarak güçlendirilmesinin yanı sıra, stratejik gereklilikler de, Avrupa'nın yeniden imarını zorunlu kılıyordu. Amerika'ya göre, Avrupa düşman bir devletin veya devletlerin ittifakının denetimi altına girmemesi gereken bir arz ve emek kaynağı, bir sanayi merkeziydi. Almanya'nın mağlubiyeti, İngiltere ve Fransa'nın savaş sırasında güçlerini tüketmeleri, Orta ve Batı Avrupa'da bir güç boşluğu meydana getirmişti. Eğer ABD, güç dengesinin unsurlarını ekonomik ve siyasi olarak bir araya getirmezse, bu bölge Sovyet genişlemesine açık hale gelecekti (Kissinger, 2014, s. 103-104). Amerika savaş sonrasında bu çerçeveler doğrultusunda Avrupa'ya yardım etme kararı almıştır. Amerika'nın Avrupa'yı kalkındırmak üzere ortaya koyduğu yardım paketinin ismi Marshall Planı olmuştur.

ABD Dışişleri Bakanı George Marshall, 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesi'nde vermiş olduğu bir demeçte, Avrupa'nın içinde bulunduğu duruma kısaca değindikten sonra, Amerika'nın Avrupa uluslarını ortak bir imar planı içinde bir araya getirme kararlılığını taşıdığını ifade etmiştir. Marshall, Sovyet Birliği de dahil olmak üzere tüm Avrupa ülkelerini bu plana dahil olmaya davet etmiştir. Amerika'nın Avrupa'nın yeniden kalkınmasında kendini sorumlu kılmasıyla oluşan Marshall Planı'nı biçimlendiren birçok dayanak noktası bulunmaktaydı. Bunlar, Avrupa'da Batı çıkarlarına en büyük tehdidin Sovyetlerin askeri müdahalesi değil, onun yerine açlık, fakirlik ve umutsuzluk yüzünden Avrupalıların kendi komünist partilerine oy vererek onları iktidara getirmesi ve onların Moskova'nın isteklerini yerine getirmesi düşüncesinin varlığıdır. Ayrıca Amerikan ekonomik yardımlarının psikolojik olarak yararlar sağlayacağı ve bu yararların daha sonra Amerika için maddi getirisi olacağıdır. Planın son dayanak noktası ise Sovyetlerin kendisinin böyle bir yardımı kabul etmeyeceği veya bağımlı olan ülkelerin kabul etmesine izin vermeyeceği, böylece onlarla ilişkilerini zedeleyeceği, Amerika'nın o zaman Soğuk Savaş'ta hem jeopolitik ve hem de ahlaki inisiyatifi ele alabileceği düşüncesidir (Gaddis, 2008, s. 37).

Amerika vermiş olduğu yardımların karşılığını almıştır. Amerikan yardım paketi olan Marshall Planı sona erdiğinde ABD ve Avrupa arasındaki sorunlar daha önceye göre azalmış, tek bir ortak pazar kurmanın yararlarına inanılmış ve işbirliğine açık bir Batı Avrupa yaratılmıştır. Ayrıca Batı Avrupa içerisindeki Sovyet yanlısı unsurlar pasifize olmuştur. Batı Avrupa daha sonra Avrupa Birliği'ne giden süreci başlatmıştır. Bu unsurların ve etmenlerin oluşumunda Amerika'nın katkıları yadsınamaz düzeydedir. Ayrıca ABD yardımlarının sayesinde Transat-

lantik ilişkiler de sağlam temeller üzerine inşa edilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda bu bölgede Atlantik Dünyası kurulmuştur.

Transatlantik İlişkilerde Zorlayıcı Sebepler

Uluslararası politika sürecinin işleminde halk desteği önemlidir. Atlantik bölgesi ulusları endüstriyel bir toplumdur. Bundan dolayı uluslararası ilişkiler üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıkımından sonra bu bölgede yaşayan uluslar, istisnai durumlar haricinde askeri güçlerin sınırları dışında kullanılmasına sıcak bakmamaktadır. Amerikan ulusu ise kapalı ve korumacı değil, enternasyonal bir ulustur. Özellikle güç kullanımı konusunda uluslararası değerlerden taraftırlar. Amerikan dış politikasının oluşturulmasında halkın bu şekilde düşünmesi büyük avantaj sağlamaktadır. ABD güç dengeleri açısından liberal söylemlerle çatışmaya sürüklendiği zaman ortaya çıkan gruplar liberal düşüncelere uygun olarak hikâyeler anlatmışlardır. Buda Amerika'nın güç politikası merkezli realist politikalar yerine çoğu zaman liberal kökenli idealist politikalar takip edildiğini vurgulamaktadır. Mesela 19. yüzyılın sonlarında Amerikalı seçkinler, genellikle Almanya'yı ilerleyen yapısı nedeniyle taklit edilmeye değer olarak ele aldılar. Fakat Amerika'nın Almanya görüşleri Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yüzyılda ilişkilerin bozulması ile değişti. Amerikalılar 1917 Nisanın da Almanya savaş ilan edene kadar Almanya'yı Avrupalı rakiplerinden daha fazla otoriter ve askeri olarak görüyorlardı. Aynı şekilde 1930'ların sonunda birçok Amerikalı, Stalin'in zalim iç politikalarını ve 1939 Ağustosunda Nazi Almanya'sı ile müttefikliğini şer devleti olarak nitelediler ve gördüler. Buna rağmen Amerikan hükümeti 1941 sonlarında Hitler'e karşı savaşmak için Sovyetlerle birleşince, yeni müttefikin görüntüsünü temizlemek için kitlesel halk ilişkileri kampanyası başlattı. Ve bunu liberal fikirlerle bağdaştırdı. Sovyetler demokrasi örneği olarak gösterildi ve Stalin'de "Joe Amca" olarak nitelendi (Mearsheimer, 2001, s. 26). Avrupa'da siyasetçilerin fikirleri ulusal problemler yüzünden halkları tarafından sorgulanmıştır. Örneğin uyarıcı ekonomik gelişmelerinin canlandırılması, işsizliğin azaltılması, refahın artırılması, sağlık, suç, eşit ve adaletli davranılması gibi konular daha çok halkı ilgilendirmektedir. Yakın gelecekte bu uluslararası sistemin fırsatları için Amerika ile işbirliği yapmak ancak Avrupalıların konusu olmuştur.

Avrupalılar genel olarak ABD'yi politik birçok konuda eleştirmektedir. Ancak toplumsal düzeyde aralarında çok az farklılık vardır. Bu bakımdan Atlantik'in iki yakasındaki ulusların ortak değerleri paylaşması açısından dünyaya bakış açıları ortaktır. Her iki toplum da liberal, demokratik ve özgürlükçü değerleri paylaşmaktadır. Atlantik'in her iki yakasındaki yöneticiler ve devlet adamları halkın değerlerine paralel olarak devletler arasındaki ilişkilerin artırılması yönünde politikalar geliştirmek için üzerinde manevi bir baskı hissetmektedir. Ancak Amerikan halkı daha küresel bir yapı düşüncesindeyken, Avrupalılar daha bölgeselci

bir tutuma sahiptirler. Avrupa ekonomik konulara daha ağırlık vermekte ve gücünü bu konuda ilerlemeye harcamaktadır. Amerika ise stratejik, politik ve askeri açıdan daha güçlü bir konumdadır. Sonuç olarak Avrupalı ve Amerikalılar genel olarak ortak değerleri paylaşan toplumlar olmuşlardır. Atlantik'in iki yakasındaki devlet düzeyindeki yaklaşımlara göre ulus düzeyinde yaklaşımlar daha fazla benzerlikler taşımaktadır. Bu da Transatlantik ilişkilerin sağlanmasında zorlayıcı ve itici bir unsur taşınmasını sağlamıştır

Transatlantik Ortaklık ve Oluşumu

Tarihi açıdan bakıldığında Avrupa ve Amerika arasındaki ilişkilerin bir siyasal düzen yarattığı görülmektedir. Son elli yıldır bu iki toplum arasındaki ilişki çoğu zaman istikrarlı ve başarılı bir düzen oluşturmuştur. Siyasal düzen kavramı iki ülke arasındaki ilişki açısından daha geniş bir anlam ifade etmektedir. Daha açık bir ifade ile Atlantik'in her iki tarafı "Atlantik Dünyası"nu inşa etmektedir. Tarihteki diğer siyasal düzenlere göre daha çok insan için fiziksel güvenlik ve ekonomik başarı sağlanmıştır. Son elli yılda bu düzen ABD ve Avrupa arasındaki güç mücadelesinden kaynaklanan gerilim ve güvensizlik ortamını ortadan kaldırmak için çalışmıştır. Ancak Batı Avrupa'nın ABD'ye bakışı hep kuşkulu ve temkinli olmuştur. Kıta Avrupa'sının yıkımların ve savaşların meydana geldiği alan olması, insanlar üzerinde şüphe ve karamsarlığı beraberinde getirmiştir. Kıta Avrupa'sındaki devletlerde sorunları kendi aralarında çözüme kavuşturma konusunda İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortak karar alma yönünde düşünceler ortaya çıkmıştır. Sorunların ve çatışmaların genelde Avrupa içindeki devletler arasında olması ve çözümünü de kendi aralarında bulmak istemeleri yönündeki eğilimler güç kazanmıştır (Akşemsettinoglu, 2005, s. 62).

"Batı Düzeni" olarak nitelendirilen bu sistem ABD ve Avrupa'nın bütünleşmesi ve birlikte hareket etmesini sağlayan ve ABD güçlerinin daha uyumlu olması amacını taşıyan özel kurumsal yapıların oluşturulmasıyla sağlanacaktır. Kurumsal yapılar hem Avrupa'da bir birlik oluşturulmasına katkıda bulunacak hem de uluslararası ortam ile Avrupa'nın bağlantı kurmasını sağlayacaktır. Uluslararası ortamın anarşik yapısında kurulan kurumsal sistemde güven verme ve inanılabilirlik sorumluluğunun üstlenilmesinde NATO bir kilometre taşı oluşturmaktadır. Avrupa yeni kurumsal anlaşmalar yoluyla ABD ve Avrupa (AB) arasında doğrudan bir bağlantı kurarak Atlantik Dünyasını güçlendirme gereksinimi duymaktadır. Neticede Batı Düzeni uluslararası kurum ve anlaşmalar yoluyla yeni düzenlemeler yapılarak yönetilmelidir. Bu da Batının doğasının temelinde yer alan demokratik düzenin, yeni sosyal gelişmelerle sağlanması fikriyle ifade edilir (Schwarz, 1987, s. 190-191). Kıta Avrupa'sı ile ABD ilişkilerinin başlangıcının İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıktığını ileri sürmek genelde kabul gören görüş olmuştur. Başlangıçta Atlantik'in iki yakası arasındaki ilişki karşılıklı bağımlılık şeklin-

de tanımlanabilir. Özellikle Avrupa açısından bağımlılık savaş sonrasında had safhaya ulaşmıştır.

Transatlantik Deklarasyonu ve Yeni Transatlantik Gündemi

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden itibaren Amerika ve Batı Avrupa arasındaki ilişkide atılan adımlar sınırlı sayıda kalmıştır. Bu iki toplum arasında benzerlikler ve paylaşımlar da bulunmaktadır. Ancak bu dünya düzeni içerisindeki önyargıların etkisiyle genellikle göz ardı edilmektedir. Avrupa Birliği'nin (AB) uluslararası konularda bir ekonomik aktör olarak rolü daha baskındır. Ancak güvenlik alanındaki çalışmaları ve politikaları kısıtlı kalmaktadır. Taylor ve Hill'e göre Avrupa toplumunun güvenlik konusu ile ilgili literatürüne bakıldığında sınırlı ve sınırsız görüşler bulunmaktadır. Sınırsız görüşe göre, AB içerisindeki ülkeler birbirlerine saygılıdır. Sınırlı görüşe göre, güvenlik konuları AB politikalarının dışında görülmektedir. Bu konuda görüşler çeşitlilik göstermektedir (Krasner, 1993, s. 33-34).

Krasner'e göre, 1970'lerin başından itibaren ABD ve AB arasında danışma veya koordinasyon amaçlı özellikle dış politika ile ilgili önemli görüşmeler yapılmıştır. Uzun süren bu politik görüşmeler Avrupa parlamentosu ve Amerikan kongresinde gündem maddesi olarak gelmiştir (Krasner, 1993: 33-34). 1989'un ortalarında Amerikan dış politikasının AB'ne yönelik tutumu, ilişkilerin yoğunlaşması ve savunma dışında da daha fazla işbirliği konularının ön plana çıkarılması yönünde olmuştur. ABD'li yöneticiler AB'nin Soğuk Savaş sonrası temel rollerini anlamaya başladılar ve yeni, yapıcı yollarla AB ile temasları arttırmaya karar verdiler. İlk adım olarak, güçlü bir Amerikan desteği ile merkezi ve Doğu Avrupa'da etkili olacak G-24'ün koordinasyonluğu için Avrupa komisyonu ile bir araya gelmişlerdir. Bu çalışma Kıta Avrupa'sında AB'nin rol oynadığı önemli bir çalışma olmuştur. AB'ye ABD'nin vermiş olduğu destek sayesinde gerçekleşen bu ortak çalışma AB'nin uluslararası arenada prestijini arttırmıştır. Bu bağlamda koordinasyon çalışması, yeni dönemde Amerika ve Avrupa ilişkilerinin ilerlemesine katkısı sağlamıştır (Akşemsettinoglu, 2005, s. 77).

Bu iki topluluk arasındaki görüşmeler yarıda kesilmeksizin senede iki defa olmuştur. 1990'ların ortalarına gelindiğinde toplamda kırkın üzerinde görüşme yapılmıştır. Bunun sonucunda 1990'da Transatlantik Deklarasyonu ortaya çıkmıştır. Bu deklarasyon dış politika konularını da içeren tüm sorunlar üzerine danışma amaçlı bir kuramsal yapı oluşturmuştur. Bu yapıyı oluşturan anlaşmanın her iki tarafı için de düzenli ve yoğun görüşmeler gerekmektedir. Bu görüşmelerin gündemini genellikle her iki tarafı da ilgilendiren siyasal ve ekonomik konular oluşturmaktaydı. 1987'de Tek Avrupa hareketi ortaya çıkana kadar Avrupa Parlamentosu başarılı değildi. Bu topluluğun üyeleri Amerikalı partnerleri ile çoğunlukla hassas konular üzerine tartışıyorlardı. Bu tartışmalar, ticaret ve politikanın yanı sıra Ortadoğu, Küba ve Güney Afrika ile ilgili sıkıntılı konuları da içermek-

teydi. ABD ve AB arasında çok sayıda ve yoğun bir şekilde siyasal görüşmeler olmuştur. Bunların sonucunda zamanla ilişkiler gelişmiştir. Ancak bugün de olduğu gibi asla sıkı bir ilişki olmamıştır (Akşemsettinioğlu, 2005, s. 55-56).

Transatlantik Deklarasyonu ile 1940'ların insan hakları, demokrasi, serbest piyasa ekonomisi, sosyal ilerleme ve çok yanlı işbirliğine dayalı ikili ilişkilerin prensipleri yinelenmiştir. Aynı zamanda bu ikili işbirliğinin uygulamada hangi alanlarda olacağı da tekrar belirtilmiştir. Bilim, teknoloji, eğitim ve kültür alanlarında ortak projelerin karşılıklı olarak görüşülmesi, anti-terörizm, narkotik, kriminal eylemler, nükleer, kimyasal, biyolojik silahların sınırlandırılması ve füze teknolojisini sınırlandırmasına yönelik konularda hem Amerika hem de AB birlikte hareket edeceklerini taahhüt etmişlerdir. Dış politika açısından bu deklarasyonla ABD-AB yeni ve devam edilecek konulara ilişkin başlıkları belirlemiş ve birlikte bilgi alış-verişi yapacaklarını belirtmişlerdir. Her iki taraf da güçlenmek için çok yönlü ticaret sisteminin önemini vurgulamıştır. Ayrıca ABD-AB arasındaki dış politikadaki işbirliği konuları şöyledir:

- Dünya'nın gelişmiş ve sorunlu bölgelerinde birlikte hareket etmek.
- Birleşmiş Milletler'de bazı durumlarda alınacak kararlarda ortak hareket etmek.(Baskıcı rejimlere yaptırım, ikili ve çok yanlı farklı bölgeler üzerine diplomatik faaliyetler)
- İşbirliği aktörlerini çeşitlendirmek. (Kanada'yı Transatlantik ilişkilere dahil etmek)
- Danışma toplantılarını (ad hoc) belli aralıklarla organize etmek. (Karar alıcı konumdaki yöneticilerin başkanlığında çalışma grupları oluşturmak.)
- İkili bağlantıları yoğunlaştırmak ve geliştirmek.(AB üyesi devletler ile ABD arasında ilişkileri geliştirmek)
- Uluslararası düzeyde toplantılar, konferanslar düzenlemek. (ABD-AB veya üçüncü ülkelerin başkentlerinde toplanmak)
- Toplantılar ve konferanslar sonucunda alınan kararlar ve planların gerçekleştirilmesi için katılımcı yöneticilerin ve gerekli kaynakların kullanılmasını sağlamak (Akşemsettinioğlu, 2005, s. 70-71).

ABD ve AB birbirlerine karşı hegemonya kurma düşüncelerini dizginleyerek Transatlantik ilişkilerin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Böylece her iki tarafın da birbirlerini dinlemesi ve anlaması için fırsat doğmuştur. Aralık 1995'de Madrid'de yapılan ABD ve AB zirvesinde "Yeni Transatlantik Gündemi" nin imzalanması ilişkilere yeni bir hız kazandırmıştır. Bu olay uluslararası politikası da çok önemli bir noktaya gidilmesine sebep olmuştur (Hormats, 1996, s. 70). 1995 Yeni Transatlantik Gündemi, 1990 Transatlantik Deklarasyonu'nu tamamlamıştır.

1995 başlarında Transatlantik ilişkilerde durgunlaşma ve kriz söylentileri çıkmıştır. Hatta Soğuk Savaş'ın sonunda bu ilişkilerin ve çıkarların sonuna gelindiği konusunda düşünölmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. Ortak bir düşmanın yokluğu ortak bir amacın da yokluğu olarak yorumlanmıştır. Ancak bu görüşlerin tersine Amerika ve Avrupa arasındaki ilişkilerin ve politik bağın çok güçlü, kapsamlı olması Transatlantik ilişkilere ayrı bir boyut kazandırmıştır. İlişkilerin sağlamlığını ve dinamizmini sağlayan ve ilişkilerin her dönem ayrı boyut kazandıran en önemli neden NATO'dur. Avrupa'nın güvenliğini kapsamlı şekilde çerçeveleyen ve ABD ile ortak bir platformda çıkar birliği yapan bu kurum, ilişkilerin devamında çok önemli misyonlar yüklenmektedir. 1995 Yeni Transatlantik Gündemi'nde dört konuda işbirliği vurgulanmıştır. Birinci olarak dünya çapında barış, istikrar, demokrasi ve gelişimin artırılması yönünde politikalar geliştirmektir. İkincisi küresel meydan okumalara karşı yanıt verilmesidir. Üçüncü olarak, dünya ticaretinin gelişmesi ve yakın ekonomik ilişkilerin kurulmasının sağlanmasıdır. Son olarak, Atlantik'in her iki yakasını birbirine sıkı şekilde bağlayacak işbirliğinin güçlendirilmesidir. (Akşemsettinöglü, 2005, s. 78-79).

18 Mayıs 1998 tarihinde toplanan ABD-AB zirvesinde yeni Transatlantik Gündem belirlenmiştir. Gündemi oluşturan belli başlı konu başlıkları şöyledir; Ortadoğu barış sürecinde işbirliği, Afrikalı ortaklık sağlanan devletlerle insan hakları konusunda birlikte çalışmaya devam edilmesi, terör ve yeni tehditler gibi güvenlik konularında yakın işbirliğine devam edilmesidir. ABD-AB arasındaki küresel anlamdaki ortaklığın en önemli kısmı diplomatik işbirliği olmuştur. Örneğin, Bosna'da adil seçimlerin yapılmasını desteklemişlerdir. Ortadoğu'daki barış sürecinin sağlanmasına ilişkin olarak imkânların geliştirilmesi için çalışmışlardır. Ayrıca kitle imha silahlarının sınırlandırılmasını ve denetimi sağlayacak çalışmaların yaygınlaştırılması amaçlanmıştır (Akşemsettinöglü, 2005, s. 82). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile savunma ve askeri diyalogların yerine Transatlantik ilişkilerin konusu diplomasi ve ticari ilişkilerin gelişimini sağlayacak işbirliği olanakları üzerine yoğunlaşmıştır.

Transatlantik İlişkilerin Savunma Boyutu

Atlantik ittifakı, Amerikalılar ve Avrupalılar'ın Alman ve İtalyan faşizmini Avrupa'daki savaş alanlarında yenilgiye uğratmak için bir araya gelmelerini sembolize etmektedir. Avrupalılar ve Amerikalılar saldırıya, diktatörlüğe ve İkinci Dünya Savaşı'nın tekrarlanmasına engel olmak için kararlılıkla birleşmişlerdir. İlerleyen zaman içerisinde bu birliktelik Avrupa'yı tehdit etme potansiyeli olan bir güç konumundaki Sovyet ideolojisini engellemek için fikir birliği yapılmasını da sağlamıştır. Bu dönem içerisinde Amerikan güvenlik ve savunma taahhütleri, Avrupa üzerinde odaklanmıştır. Sovyet kuvvetlerinin büyük küresel meydan okuması Amerikalılar tarafından dikkatli bir şekilde izlenmiştir. Sovyet askeri

gücünün Kıta Avrupa'sı üzerine yoğunlaşması ABD tarafında tedirginliğin artmasına neden olmuştur. Çünkü Batı Avrupa'nın Sovyet kuvvetlerin egemenliği altına girmesi Amerikan yaşam tarzının belirleyicisinin ve önemli bir kaynağının ortadan kalkması demektir. Bu anlamda Transatlantik ittifakı, Atlantik Okyanusunun her iki yanındaki demokrasileri birleştiren bir sahil ittifakı olarak da nitelenmektedir (Holst , 1996, s. 109).

Avrupa'da Sovyet hegemonyasının önlenmesi, Avrupalılar için hayati bir konu olduğu kadar, Amerikalılar için de büyük öneme sahip ulusal bir dava idi. Eğer Avrupa, Sovyet etkisi altına girseydi, Amerikan güvenliğine karşı hareketler de çok önemli şekilde artacaktı. Sovyet denetimi altındaki bir Avrupa'da demokratik çözümün geçerliliği, seçme ve seçilme özgürlüğü, istenildiği gibi yaşama hakkı bu kıtanın her köşesinde ciddi şekilde tahribata uğrayacaktı. Etkin bir Avrupa'nın yokluğunda Amerika uluslararası sahnede yalnız kalacak, saldırı mantığıyla bütünleşen taciz ve yabancı düşmanlığı önu alınmaz bir hale gelecekti (Schwarz , 1987, s. 193-195).

Soğuk Savaş boyunca ittifakta, Avrasya bölgesinden gelen Sovyet tehdidi-ne karşı her türlü birlikteliği öngören karşılıklı dayanışma, işbirliği ve paylaşım üst düzeyde yaşanmıştır. İttifakın paylaşımı ile ilgili kastedilen şeyler, paylaşılan roller, riskler ve sorumluluklardır. Ortaya çıkan savunma ile ilgili kavramlar karşısında Amerika ve Avrupa ortak bir çatı altında güçlerini birleştirme ve koordine etme misyonu yerine getirecek bir örgüt ihtiyacı duymuşlardır. Savunma yükünün paylaşımı kurulacak örgüt aracılığıyla sağlanmış olacaktır. Bu bağlamda 4 Nisan 1949 yılında imzalanan Kuzey Atlantik Anlaşması (NATO) ile ittifak ortaya çıkmıştır. Transatlantik ilişkilerin savunma yükünü karşılayacak ve koordine edecek örgüt olan NATO, tarihteki en başarılı ittifaklardan biridir. Başarısının temelinde yer alan sebep ise büyük bir savaşı önleyerek, günümüze kadar varlığını korumuş olmasıdır (Holst , 1996, s. 92).

NATO, sürekli Amerikan taahhüdü kapsamında, Avrupa güvenliğinin sağlanması ve Sovyet gücünün çevrelenmesinde temel olmuştur. Amerikan gücünün varlık taahhüdü, Sovyet askeri gücünün Avrupa'da açık bir biçimde kendisini göstermesini belli oranlarda engellemiştir. Bu bağlamda Amerikan taahhüdü, güç dengesinin sağlanmasında temel şartı teşkil etmiştir. Amerikan taahhüdü, İkinci Dünya Savaşı yıkımından sonra, Batı Avrupa'nın inşası için verilen yazılı olmayan bir anlaşma niteliğini taşımaktaydı. Amerikan taahhüdü, Kıta Avrupası'na dışarıdan gelebilecek saldırıya karşı, güvenliği dolayısıyla Batı Avrupalılar'ın kendi barış dinamikleri üzerine yoğunlaşmalarını ve refah, güven ve ilerlemenin gerçekleşmesi için halklarına öncelik tanumalarını sağlamıştır. Bu başarı çok etkili olarak Sovyet komünizminin demokratik düzene karşı olan ideolojik etkinliğini azalttı ve çoğu devletlerde komünist partilerin popülaritesini alt düzeylere indirmiştir. Fakat Avrupa'daki demokratik düzenin meşruiyetine ve istikrarına karşı

tehdit oluşturan silahlı Sovyet tipi komünizmdeki başarı, Sovyet askeri tehdidini arttırmaya yöneltmiştir. Sovyetlerin yapmış olduğu bu politik tehdidini püskürtmedeki NATO başarısı, Sovyetlerin askeri gücünden doğacak diğer tehditleri püskürtme konusunda da bu birliğin önemini bir kat daha arttırmıştır (Holst , 1996, s. 93).

NATO, geniş çaptaki üretimleri engellemek anlamında nükleer silahlar dengesini koruma görevini üstlenmiştir. Batı Avrupa devletlerinin çoğu nükleer silah üretebilecek kapasitedeydi ve bu silahların Amerikan nükleer garantisi olmadan ve birlikteki nükleer planlama sürecine kalmaksızın kullanılabilirdi. Avrupa'daki nükleer silahlanma, güvenlik düzeninin istikrarında önemli gerginlik yaratabilir ve kıta ötesi silah rekabetinde teşvik edici bir rol oynayabilirdi. Böylece Avrupa'da nükleer silahların üretimi kaçınılmaz şekilde gerçekleşmiştir. NATO içerisinde savunma yükünün paylaşımı konusunda Amerika'nın istekli oluşu, Avrupalıların etkin politikaya ilişkin taleplerini doğurmuştur. Bu iki konu aslında birbirine bağlıdır ve bu karşılıklı alış veriş ileriki yıllarda birliğin siyasetindeki üstünlüğünü sağlamıştır (Holst , 1996, s. 94).

Avrupa Açısından Savunma Politikaları

Avrupa ile Amerika arasında ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık en çok savunma konularında olmuştur. Her iki tarafın da birbirine ihtiyacı bulunmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında Atlantik'in her iki yakasının da birbirlerine karşı bazı konularda şüpheleri ve çekinceleri bulunmaktaydı. Sovyet tehlikesinin ortaya çıkmasıyla beraber kafalardaki soru işaretleri rafa kaldırılmıştır. Birbirlerine temkinli yaklaşım yerine tam birliktelik şeklinde adımlar atılmıştır. NATO'nun kuruluşu bu birlikteliğin simgesi durumunda olmuştur. Ancak Avrupalılar kendi kıtalarında iki büyük ve yıkıcı savaşın vermiş olduğu tecrübe ile Amerikalılara karşı temkini elden bırakmamaya gayret göstermekteydi. Avrupa içinde Amerikalılara karşı temkinli davranmada öne çıkan devlet Fransa idi. Genelde Fransızlar Amerika ile politik ve askeri işbirliği konularında şüpheli ve çekimser duruyorlardı. Bu da Avrupalıların savunma ile ilgili görüşlerinde farklılıklar meydana getirmekteydi.

Avrupalılar'a göre, Avrupa uluslararası politikanın sadece en önemli arenası değil arenanın ta kendisidir. Dahası Avrupa hükümetleri kendilerinin dış aktörlerin bir oyun sahnesi ya da bir oyun sahası olarak gösterilmesinden doğan tehlikelerin farkına gün geçtikçe varmaya başlamışlardır. Avrupalılar, Avrupa arenasının Amerika ve Sovyetlerin kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirilmesini önlemek için kendi sahnelerinin aktörü olmayı istemektedirler. Batı Avrupa'nın kenar devletleri Sovyetler Birliği ile bir kıtayı paylaşmanın vermiş olduğu zorluklarla zaman içinde karşılaşacaklardır. Kıtadaki yaşamlarını sürdürebilmek için kurallar üretmek haricinde bir seçenekleri yoktu. Bu bağlamda askeri baskıları azaltmak, askeri hareketlere karşı politik işbirliğini geliştirmek, ani saldırı tehdit-

lerini azaltmak, silah kontrolü ve istikrarın artırılması üzerine odaklanmışlardır (Schwabe, 2005, s. 8).

Savunma politikalarına genel bakış noktasında Avrupalı devletler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktaydı. Özellikle Fransa'nın başını çektiği bir görüş ile İngiltere'nin görüşleri arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Avrupa savunması konusunda İngiltere, ABD'nin politik ve askeri görüşlerine daha yakın görüşleri bulunmakta ve ABD ile işbirliğinin artırılması konusunda tam destek vermekteydi. Öte yandan Fransa ise, devlet başkanları De Gaulle görüşleri doğrultusunda ABD'ye karşı temkinli bir politik çizgi ortaya koymaktaydı. De Gaulle, Avrupa'nın kendi içindeki dinamiklerinin harekete geçirilmesi yoluyla savunma politikalarının oluşturulması fikrini savunmuştur (Kissinger, 2016, s. 568-569).

1948 yılının yaz aylarında Sovyetler tarafından Berlin'in ablukaya alınması, 1950'de Kore Savaşı'nın başlaması, Avrupa güvenliğinin olası bir savaşa özellikle bir Sovyet saldırısına karşı yeni kurulmuş bir örgüt olan NATO'ya rağmen ne kadar hazırlıksız ve zayıf olduğu yönünde fikirlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu iki gelişmenin sonucu olarak Avrupa'da yeni bir savunma topluluğu kurulmasının gerekliliği üzerine tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmalar içerisinde ABD yer almış ve görüşleri ile Avrupalıları yönlendirmek istemiştir. Çünkü ABD bir yandan kendisinin yeniden silahlanacağını açıklarken, diğer yandan da Avrupa'daki müttefiklerinden aynı yönde hareket etmelerini istemiştir. Ayrıca ABD özellikle Almanya'nın NATO içinde yeniden silahlandırılması yönünde fikir ortaya koymuştur (Özdal ve Genç, 2005, s. 77-78).

ABD'nin ortaya koymuş olduğu Almanya'nın silahlanması fikri Avrupa'da ortaya çıkacak yeni kurumların ve düşüncelerin de temellerini oluşturmuştur. Her ne kadar Fransa Almanya'nın silahlanmasına karşı olmuş olsa da zaman içerisinde yaşananlar "Avrupa Savunma Topluluğunu" ortaya çıkarmıştır. Fransa'nın Almanya'nın silahlanması konusundaki fikri dönemin Fransa Başbakanı Robert Pleven'in ortaya koymuş olduğu planla çözümlenmiştir. İlerleyen dönem içinde "Pleven Planı" olarak anılan bu plana göre, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) model alınarak uluslararası niteliğe sahip olacak Avrupa Savunma Topluluğu (AST) adı altında bir örgüt kurulması öngörülmüştür. Plan, biri Almanya tarafından oluşturulmak üzere, biner kişiden oluşan altı tümen kurulması, farklı milletlerden oluşacak bu ordunun koordinasyonu için ise ortak bir Genelkurmay'ın oluşturulması ve AKÇT nezdinde sorumlu olacak bir Savunma Bakanı'nın atanmasını içermekteydi. Ancak gelişen dönem içerisinde Avrupa devletlerinin egemenlik haklarını belli konularda devretme noktasında hazırlıksız olmaları, Avrupa'nın bütünleştirilmesi ile ilgili çalışmaların başlarında olunması ve özellikle Fransa'nın sonraki zamanlarda çekimser tavırlar sergilemesi planın hayata geçirilmesini engellemiştir (Ülger, 2002, s. 92).

AST başarısızlığının ertesinde, Avrupa savunmasının oluşturulması ile ilgili çalışmalara devam edilmiştir. İngiltere'nin çabaları sonucu 23 Ekim 1954 yılında toplanan Paris konferansı sonucunda üç yeni anlaşma imzalanmıştır. Bunlardan birincisi, Almanya'nın egemenlik haklarının iade edilmesi ve bu ülke üzerindeki işgal statüsünün sona erdirilmesidir. İkinci anlaşma ile Almanya'nın NATO'ya katılması kabul edilmiş ve son olarak İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un katılımıyla imzalanan 1948 Brüksel Anlaşması değiştirilerek, İtalya ve Almanya'nın da katılımı ile Batı Avrupa Birliği (BAB) kurulmuştur. BAB ile Kara Avrupa ülkelerindeki silahların belli bir tavanı aşmaması öngörülmüş, kara ve hava kuvvetleri için ülke tavanları belirlenmesi kabul edilmiş ve ulusal düzeyde silahlanmanın denetimi için Batı Avrupa Birliği Ajansı adıyla bir birim oluşturulmuştur. AST gibi gelişen zaman içerisinde BAB da Avrupa'nın savunma ve güvenliğine önemli katkı sağlamamış, tam aksine Avrupa içerisindeki rekabeti arttırmış ve NATO ile olan bağlılığı geliştirmiştir. Bu bağlılığın somut delili ise BAB Anlaşması'nın 4. maddesinde NATO ile işbirliğine gidileceği ortaya konulmuş, görev çakışmaması için de BAB Konseyi ve Ajansı'nın sahip olduğu tüm bilgi ve görüşlerin NATO askeri birimlerine iletilmesi öngörülmüştür (Ülger, 2002, s. 96-97).

Neden NATO varken Avrupalılar'ın kendi savunma politikalarını geliştirme konusunda çabaları bulunmaktadır? Sorusu çoğu çevrelerde dile getirilmiştir. Avrupalılar ise buna cevap olarak; çünkü Avrupalılar Soğuk Savaş'ın başlangıcından 1960'lara kadar geçen süreç zarfında üç boyutlu bir güven krizi ile karşılaşmışlardır. İlk boyut politik olmuştur. Amerika'nın Berlin ve Küba füze krizi sırasındaki tepkileri dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirmiştir. ABD'nin bu süreç içerisinde Fransa ve Almanya'ya danışmaksızın tek taraflı olarak hareket etmesi bu ülkelerde rahatsızlık meydana getirmiştir. Bu bağlamda Fransızlar ve Almanlar bu olaylar sonucunda "Amerikalı ve Avrupalıların büyük savaşa ilişkin politik çıkarları hala aynı mı?" diye rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. İkinci boyut finans ile ilgiliydi. Eisenhower yönetimi sırasında ABD yönetimi yüksek askeri harcamalar, yurtdışı yatırımları ve elverişsiz ticaret koşulları nedeniyle ödeme açığını dengelemede zorlanmıştı. Breddon Woods sisteminin sonucu olarak Amerika dışında dolar fazlası ve Amerika rezervlerinden de dışarı bir altın akışı vardı. Amerikan döviz baskı altına girdi. ABD'nin finansal gücüne olan güven azalırken her ne kadar daha düşük seviyede olsa da Avrupalı müttefikleri de ABD'nin finansal gücüne olan güvenlerini kaybettiler. Amerika'nın diğer ülkelere karşı olan karşılıksız yardımları artık sona ermişti. Amerika geçmişte yaptığı gibi parayı Batı Avrupa ülkeleri ile olan ilişkilerini yönlendirmede bir aracı olarak kullanamadı. ABD, NATO güvenliğine temin vermiş ve Sovyetler birliğinin caydırılması için en ağır finansal yük altındayken Avrupalı müttefiklerine bu konudaki yardım için tam olarak destek olunmaması güven krizini derinleştirmiştir. Son boyut ise savunma ve askeri konularda Avrupalılar geri plana itilmiş olduğu izlenimine

kapılmışlardır. Avrupalıların kafasında nükleer çağda savaş ve barışın temel sorusu ile ilişkili konularda şüpheler oluşmuştu. ABD Başkanı Kennedy'nin ortaya koymuş olduğu "Esnek Mukabele" doktrini Avrupalılar tarafında tereddütlere neden olmuştur. Batı Avrupa'nın görüşü, Sovyetler tarafından gerçekleştirilecek ani saldırılar sırasında ABD'nin nükleer savunmasına güvenilemeyeceği ve ayrıca Sovyetlerin caydırılması konusunda esnek mukabelele çok da etkili olamayacağı yönündeydi. Bu bağlamda Fransa kendi nükleer silahına sahip olmak için 1956'dan itibaren çalışmalara başladı (Schwabe, 2005, s. 8-9).

Fransa Devlet Başkanı De Gaulle Avrupa'yı bir araya getirecek ve Amerika'nın denetiminden çıkaracak görüşleri ortaya koymaktaydı. De Gaulle temel olarak Atlantik ittifakına karşı değildi. O Fransa'nın ve Avrupa'nın görüşlerinin dikkate alınmasını istiyordu. Fransa'nın geçmişten gelen Büyük Güç konumunu hala sürdürmek istiyordu. Kissinger'in bu konudaki tesbiti dikkate değerdir: *"De Gaulle, Fransız toplumunun ruhunun derinliklerine işlemiş güvensizlik duygusunu, mağrur ve kabadayı tavırlı olmak suretiyle yenmeye çalıştı. Amerikan liderliğinin kişisel alçak gönüllüğü ve tarihi kibirliliği ile De Gaulle'ün kişisel kibirliliği ve tarihi alçak gönüllüğü arasındaki etkileşim, Amerika ve Fransa arasındaki psikolojik uçurumu belirlemiştir."* (Kissinger, 2016, s. 570). De Gaulle'den günümüze kadar gelen süreç içerisinde Fransa'nın ABD'nin politikalarına karşı her zaman temkinli ve çoğu zamanda karşı çıkmasının altında yatan temel nedenler De Gaulle'ün görüşlerinden ve fikirlerinden kaynaklanmaktadır.

Atlantik ittifakı içerisinde Avrupa'nın savunma politikalarının Amerika'dan ayrı yürütülmesi noktasındaki görüşler Fransa kaynaklı olmuştur. Özellikle De Gaulle'ün Amerika'ya karşı temkinli yaklaşımı takip edilmekteydi. De Gaulle genelde Avrupa'nın özelden Fransa'nın savunma ile ilgili konularda Amerika'nın yardımına umut bağlamaması yönünde görüşleri bulunmaktaydı. De Gaulle'ün ABD Başkanı Eisenhower'ü 1959 Paris ziyaretinde söylemiş olduğu sözler bu konudaki kaygılarını özetlemektedir. Eisenhower: *"Niçin Amerika'nın kaderini, Avrupa'nın kaderi ile bir tuttuğundan şüphe ediyorsunuz?"* sorusuna De Gaulle: *"Amerika, Birinci Dünya Savaşı'nda ölümcül tehlike içinde geçen üç yıldan sonra Fransa'nın yardımına gelmişti ve aynı Amerika ancak Fransa tamamen işgal edildikten sonra İkinci Dünya Savaşı'na girmişti. Atom Çağı'nda her iki müdahale de çok geç kalmıştı"*. (Kissinger, 2016, s. 573).

De Gaulle'ün Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler arasında ortak dış politika izlenmesi ve savunma konsepti oluşturulması önerisi üzerine hazırlanan Birinci ve İkinci Fouchet Planları adını taşıyan tasarıları, üye ülkeler arasındaki görüş ayrılıklarından dolayı yürürlüğe girememiştir. Avrupa içerisinde savunma politikaları oluşturulması konusunda Fransa dışındaki Batı Avrupa devletleri genellikle Amerika'ya yakın durmaktaydılar. Özellikle NATO'nun işlevleri ve fonksiyonlarının gelişiminin sağlanması yönünde görüşler bulunmaktaydı. Bu bağlamda

Soğuk Savaş yılları boyunca Avrupa'nın savunma konusundaki görüş ve fikirleri genelde ABD ve NATO ekseninde olmuştur. Batı Avrupa'nın savunması da NATO imkânları ile sağlanmıştır (Kristol, 1988, s. 33-34).

Soğuk Savaş'ın bitimiyle Avrupa içerisindeki savunma ile ilgili görüşler Avrupa Birliği üye ülkeleri arasında gerçekleşen zirveler sırasında da tartışılmıştır. Kasım 1993'de yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile güvenlik ilk kez kurucu anlaşmaya girmiştir. Anlaşmanın J.4 maddesine göre, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'nın kapsamına, "Birliğin güvenliğini ilgilendiren ve uzun dönemde ortak savunmaya yol açabilecek her konu dahil edilmiştir." Bu kapsamda 1990'lardan itibaren oluşturulmaya çalışılan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin oluşturulması politikaları için NATO, BAB ve AB'nin dahil olduğu kurumlar çerçevesinde girişimlerde bulunulmuştur. AB, askeri ve savunma ile ilgili oluşturulacak birimlerde NATO'nun imkan ve kabiliyetlerini kullanmak istemekteydi. Bu noktada tartışmalar bulunmaktadır. Çünkü ABD AGSP oluşturulmasında NATO'nun dahil edilmesinden rahatsızlık duyuyordu. Amerika, bu tür hareketlerin NATO'yu marjinalize edeceği yönünde kaygı duymaktadır. Öte yandan ABD, Avrupa'da NATO imkanları dışında yeni bir altyapı kurulmasına karşı çıkmaktadır. Uzun vadede AGSP'nin Transatlantik ittifakındaki dayanışmayı yok edeceği yönünde öngörülerini bulunmaktadır.

ABD Açısından Savunma Politikaları

ABD, kendini toplumun doğası ile ilgili dogmalar kümesini içeren bir ideoloji etrafında kurulmuş bir ülke olarak tanımlamaktadır. Bunu da Amerikanizm ile ideolojik bir simge haline getirmektedir. Amerika dünya üzerinde felsefi temeller üzerine kurulmuş tek millettir. Bu felsefe Bağımsızlık Bildirgesinde dogmatik ve hatta teolojik bir berraklıkta izah edilmiştir. Birleşik Devletlerin, ideolojisi 5 kelimeyle tanımlanabilir: özgürlük, eşitlik, bireycilik, halkçılık ve devletin ekonomiye müdahale etmemesidir (Lipset, 1996, s. 31). Amerika bu değerler uğruna dünyanın her köşesinde mücadele etmeyi dış politikasının temel taşı olarak görmektedir. ABD'yi dışarıdan gelebilecek saldırılara ve kötülöklere karşı koruma dünyadan soyutlanma görüşü izolasyon (yalnızcılık) politikası Amerikan dış politikasının kökenlerini oluşturan güçlü bir unsurdur. Bu politika Başkan Monroe tarafından ortaya konulan "Monroe doktrini" ile görölmüştür. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonrada varlığını hissettirmiştir. Amerikan'ın politika ruhunda izolasyon (yalnızcılık) yatmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'na ve ABD'nin dünyanın sorumluluklarını üstlenmesine rağmen izolasyonist gelenek her zaman canlı kalmıştır (Korkmaz, 2006, s. 87).

ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nda fiilen yer alması izolasyonist politikanın terk edilmesidir. Bu politika günümüze kadar gelen süreçte Amerikan dış politikasında yer almamıştır. Amerika, Soğuk Savaş yıllarında ve sonrasında da uluslararası politikanın tam merkezinde aktif bir devlet olarak yer almıştır. ABD,

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya'nın politik manevralarını gözlemiştir. Soğuk Savaş yıllarındaki gözlemleri sonucunda Sovyetlere karşı stratejik politikalar uygulamaya başlamıştır. Soğuk Savaş yılları boyunca Sovyetleri tüm dünyada çevreleme anlayışı içerisinde politik açılımlar sağlamıştır. Amerikan güvenliğinin temellerini de teşkil eden çevreleme politikası savunma politikaları ile desteklenmekteydi. Bu bağlamda dünyanın çeşitli yerlerinde Sovyetlere karşı savunma blokları oluşturmuştur. Soğuk Savaş boyunca ABD savunma politikalarında, oluşturulan savunma temelli blokların desteklenmesi ve güçlendirilmesi anlayışı izlenmiştir. 1946 yılında Başkan Truman, Amerika'nın sadece Sovyetler Birliği'nin çevrelemek gibi sıradan bir görevi olmadığını, aynı zamanda "dünya düzeni" kurmak ve korumak gibi ulvi bir göreve de sahip olduğunu belirtmiştir (Waltz, 2008, s. 7).

ABD ve SSCB arasında İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında beliren anlaşmazlığın boyutları büyürken, tarafların nükleer silahlara sahip olması, karşılıklı tehdit algılamalarının niteliğini değiştirmiştir. Bununla birlikte, nükleer silahların kullanılabilirliği bir savaşın dünya çapında ortaya çıkarabileceği yıkıcı etkilere rağmen ABD ve SSCB bir yandan nükleer alanda silahlanırken, diğer yandan da konvansiyonel silahlarını geliştirmeye başlamışlardır. Nükleer silahlara sahip olmak Amerika açısından rakiplerine karşı bir caydırıcılık unsuru niteliği taşımıştır. 1823'te Başkan Monroe'nun açıkladığı ve yaklaşık 100 yıl kadar bir süre çeşitli yönleriyle Amerikan dış ve güvenlik politikalarını belirleyen doktrin ABD için Soğuk Savaş yıllarında da etkili olmuştur Monroe Doktrini izolasyonist çerçevesinden ayrılarak, dünya ölçeğinde etki alanını genişletmeyi ve çıkarlarını sağlamayı hedefleyen yaklaşımlar benimsemiştir. Bu doğrultuda gerekli gördüğünde silahlı kuvvetlerini kullanmaktan çekinmemiştir. Bu politikanın etkin olabilmesi için yapılması gereken ise askeri yapılanmanın sağlanması, bunun sonucu olarak da genel bütçe içinde savunmaya ayrılan payın yükseltilmesidir (Erhan, 2002, s. 62).

ABD, Avrupa ile savunma konularını çoğunlukla NATO çerçevesinde yürütmüştür. ABD, NATO örgütünü oluşturarak kendi güvenliğini Kıta Avrupa'sında oluşabilecek güçler dengesine göre ayarlamıştır. Bu durum, ABD'nin 20 yıl boyunca denizasını toplumsal yapı ve hükümetlerin varlığını korumayı garanti etmesi anlamına gelmekteydi. Ayrıca ABD, yabancı ülkelerin silahlı kuvvetleriyle barış zamanında dahi yakın askeri işbirliğine girmek zorunda kalacaktır. NATO anlaşması, hem Amerika'nın hem geçmişle bağları kopardığını, hem de komünizmin yayılmasını durdurmakta kararlılığını simgelemekteydi (Ambrose, 1992, s. 86).

Savunma Yükünün Paylaşımı ve NATO

Transatlantik ilişkileri kurumsal olarak niteleyen yegâne ve tek örgüt NATO'dur. Avrupa ile Amerika arasında ilişkiler çok çeşitlilik göstermektedir. Ancak ilişkilerin başlıca dinamizmini sağlayan savunma ve askeri konulardaki

ortaklıklar olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan Avrupa ile Amerika arasındaki diyalog köprüleri günümüze kadar gelmiştir. Bu köprüler öncelikle ekonomik konularda başlamış, sonrasında savunma ve güvenlik alanında devam etmiştir. Savunma konularındaki işbirliği yaklaşık 50 yıl boyunca başlıca gündem maddesi olarak devam etmiştir. ABD, Birleşik Avrupa'nın oluşturulması noktasında dolaylı ve doğrudan müdahalelerde bulunmuştur. Dolaylı müdahalesi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'ya Marshall yardımları olarak somutlaşan program doğrultusunda Avrupa'da birlik ve bütünleşme fikirlerinin yeşermesine yöneliktir. Doğrudan müdahalesi ise ABD'nin Avrupa'nın bütünleşmesine katkısı noktasında 1949 yılında savunma amaçlı kurulmuş olan NATO kanalıyla olmuştur.

Atlantik'in iki yakası özellikle Kıta Avrupa'sı üzerinde varlığı daima hissedilen NATO yani Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü adı üzerinde bir Atlantik kurumdur. Bu kurum Avrupa ve Amerika'daki bütün ideolojilerin bir araya gelmesi sonucu oluşturulmuştur. Avrupa'daki ve Amerika'daki liberaller, muhafazakârlar ve sosyal demokratlar Atlantik örgütü olan NATO çatısı altında birleşmişlerdir. Başlangıçta ortak amaçları Sovyet komünizm tehdidine karşı birlikte mücadele etmektir. Ancak Sovyet tehdidi 1990 yılında ortadan kalktı. Herkes NATO'nun misyonunun kalmadığı yönünde görüşler dile getirdi. Hatta uluslararası ilişkiler içerisindeki teorisyenler (Ratti, 2006, s. 81-82). arasında NATO'nun varlığının fazla sürmeyeceğini ileri sürenler, hatta daha da ileri giderek, NATO'nun ortadan kalkacağı zamanı verenler bile olmuştur (Mearsheimer,1990 ve Waltz, 2000)⁴. Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da durağan bir dönem yaşanmamıştır. 1990'lara gelindiğinde NATO uluslararası bağlamda bir değişime uğramıştır. Ve görev sorumluluğunu yeniden tanımlamıştır. Bunun altında yatan neden Sovyet tehdidinin ortadan kalmasından sonra yeni döneme göre kendi misyonunu belirleme isteğidir. Bu bağlamda NATO'nun ne kadar başarılı bir örgüt olduğu yeni dönemlere ve durumlara kendini ayarlaması noktasında da görülmektedir.

NATO 4 Nisan 1949 tarihinde, 12 devletin imzaladığı Kuzey Atlantik Anlaşması ile kurulmuştur. İlk kurucu ülkeler ABD, Kanada, Belçika, Lüksemburg, Hollanda, Fransa, İtalya, İngiltere, Danimarka, İzlanda, Norveç, Portekiz olmuştur. Daha sonra 1952'de Türkiye ve Yunanistan, 1955'de Federal Almanya, 1982'de İspanya ve 1999'da Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, 2004'de ise Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın katılımı ile örgüt beş kez genişlemiştir. Bugünkü üye sayısı 26'dır. Sovyet Rusya'nın stratejiklerine karşı bir savunma örgütü olarak kurulan NATO, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın güvenliğini bir arada gören bir anlayışın ürünüdür. Dolayısıyla, bu iki bölgenin ve bölgedeki tüm aktörlerin benzer güvenlik ve savunma stratejilerini bulundu-

4 Bu tartışmalar için bakınız; John MEARSHEIMAR, "Back to Future: Instability in Europe alter the Cold War". *International Security*, Vol: 15, No: 1. (Summer 1990), Kenneth WALTZ, "Structural Realism After The Cold War", *International Security*, Vol: 25, No:1, (Summer-2000).

ğuna varsaymaktadır. Çıkarları farklı olan aktörler NATO içerisinde çıkarlarını çoğu zaman ortaklaştırmışlardır (Dedeoğlu, 2008, s. 231).

1949-1999 arasında NATO'nun örgütsel gelişimini dört ana dönem içinde incelenir: 1949-1962; 1963-1969; 1970-1984 ve 1985- 1999 dönemleri. Bu dönemlerin oluşmasında Soğuk Savaş yılları içerisinde karşı karşıya gelen ABD-Sovyet Rusya güç mücadelesinin doğasından doğmuştur. Soğuk Savaş dönemi içerisinde iki büyük kutup lideri birbiri ile her ne kadar çatışma ve savaş durumu olamamış olsa gerilimler ve krizler sıkça yaşanmıştır. Bu durumda Soğuk Savaşın doğasını göstermektedir. 1949-1962 ilk dönemi temelde Doğu ve Batı arasında aşın gerginlik dönemidir; Kore Savaşı sonrasında, dünya ve Avrupa güvenliğine tehdit sadece politik değil aynı zamanda askeri nitelikte olduğu görülmüştür. Bu nedenle müttefikler Kuzey Atlantik Antlaşması'nı Kuzey Atlantik Örgütü haline getirerek bu tehdide karşı daha düzenli bir mücadeleyi benimsemişler ve aynı zamanda "kitlesel karşılık" stratejisini kabul ederek örgüt araçlarında nükleer silahların önceliğini benimsemişlerdir. 1963-1969 dönemi ise, iki blok arasındaki görece yumuşamanın başladığı dönemdir. Küba krizi, ABD-SSCB arasında nükleer bir savaşın olası olduğunu ve böyle bir durumda dünyanın İkinci Dünya Savaşı'ndakiyle kıyaslanmayacak şekilde büyük bir yıkıma uğrayacağını göstermiştir. Bu nedenle NATO, bir yandan "yumuşama"yı yeni bir amaç olarak belirlerken bir yandan da "esnek mukabele" stratejisini kabul ederek araçlarında da değişime gitmiştir. Bu dönemde beliren yumuşama gelişerek kendini üçüncü dönemde hissettirmiş ve 1975 yılında Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla Avrupa güvenlik rejimi doğmuştur. İki blok arasında Avrupa'da güç kullanılmaması anlayışını benimseyen ve Avrupa'da bölünmüşlüğü tanıyan bu rejim, 1970-1984 yılları arasında NATO'da örgütsel statükonun korunmasına yol açmıştır (Doğan, 2008, s. 71).

1985-1999 yılları arasında ise, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve böylece iki kutuplu sistemin ortadan kalkması ve Avrupa güvenlik rejiminin değişmesiyle NATO hem amaç hem de araçlarında köklü değişikliklere gitmiştir. Sovyet tehdidinin bertaraf edilmesi amaç olarak yerini Rus gücünün kontrol altına alınmasına bırakmış ve terörizm, etnik çatışmalar, ülkelerdeki otorite boşluğu gibi konvansiyonel olmayan tehditlerin örgütünün ilgileneceği temel sorunların kaynağı kabul edilmiştir. NATO, "Avrupa- Atlantik" bölgesinde politik istikrar ve güvenlikle ilgilenen bir örgüt konumuna gelmiş ve bu bölgedeki amaçlarına ulaşmak için genişlemeyi başlı başına bir amaç olarak benimsemiştir. Bu amaçlar doğrultusunda örgüt, "İttifakın Stratejik Kavramı" kabul edilmiştir (Doğan, 2008, s. 72). Bu doğrultuda örgütün faaliyet alanları ve sınırları genişlemiştir. NATO, Atlantik bölgesi güvenlik şeridini, 11 Eylül sonrasında terör bağlamında dünyanın geneline çekmiştir. Son dönemde Afganistan'daki NATO birliklerinin görevli olarak konuşlandırılması, örgütün görev sorumluluk alanı yansıtması açısından örnek olmuştur.

Bir ittifakın oluşumu için yeterli tehlike ve tehdit yoksa uluslararası kurumlarda gerekli olmayacaktır. Buna karşılık açık bir tehdit olduğu takdirde birlikler üyelerinin kişisel çıkarlarını grup çıkarlarına taşırlar ve buna göre hareket ederler. Sonuç olarak açık bir tehlikede ittifak içindeki üyeler birbirlerine destek olurlar (Ratti, 2006, s. 82). Bu düşünceler neorealist teorisyenler tarafından dile getirilmiştir. Bu nokta da neorealistler NATO'nun kuruluş felsefesini de ortak tehlide karşı oluşturulan ittifak düzleminde değerlendirmişlerdir. Ancak Transatlantik ilişkiler açısından NATO'nun anlamı çok daha farklı ve önemli olmuştur. NATO, savunma ve güvenlik konularında işbirliğini koordine etme misyonu üzerinden hareket etmektedir. Batı dünyasında görülen yüzü bu şekilde olmuştur. Ancak Doğu'dan yani Sovyet Rusya tarafından NATO'nun anlamı çok daha farklı şekilde görülmektedir. NATO, dağınık ve parçalanmış bir Avrupa'yı bir araya getiren süreç içerisinde görüş ayrılıkları (Fransa'nın NATO'nun askeri kanadından ayrılması) yaşanmış olsa da, genel olarak işbirliği ve birlikteliği gösteren bir kurum olmuştur. Bu görünüm Soğuk Savaş yıllarında iki blok arasında büyük savaş çıkmamasında etkisi olmuş olabilir. Bir nevi NATO'nun kurumsal görünümü caydırıcılık unsuru olmuştur (Mearsheimer, 2001, s. 54-57).

11 Eylül'den Günümüze Transatlantik İlişkiler

11 Eylül 2001 günü New York'taki Dünya Ticaret Merkezi İkiz Kulelerine ve Washington'daki Pentagon binalarına yapılan terörist saldırılar bütün dünyada şok etkisi yaratmıştır. 11 Eylül ABD için olduğu kadar uluslararası politika açısından da milat olmuştur. Uluslararası politikadaki ilişkiler, anlaşmalar ve görüşmeler 11 Eylül'den önce ve sonra olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 11 Eylül 2001 olayları dünya düzeninin inşa edilmesinde yeni Amerikan yaklaşımlarının hareket noktası olmuş, yalnız bir önceki dönemin değer ve çıkar çatışmasını alevlendirmekle kalmamış, ayrıca yenilerini de ortaya çıkartmıştır. 11 Eylül saldırısı hem ABD hem de AB politikaları açısından farklı yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır. Örneğin 11 Eylül'den sonra ABD yöneticileri savaş ve terör konularında bir misyon yüklediler. Bu bağlamda, 11 Eylül'den öncesi ve sonrası ABD için dönüm noktası olmuştur. 11 Eylül'den sonra yeni bir savunma doktrini oluşturulmuştur. Terör savunması ve kitle imha silahlarının önlenmesini içeren bu yaklaşım ABD yönetiminin Ulusal Güvenlik Stratejisi olmuştur. Bu stratejinin merkezinde küresel hegemonya ve ABD gücünün tüm uluslararası sisteme hakim olmasını sağlama fikri yer alır. Bu güç, Amerika'nın kendi kontrolü altında olmayan bölgelerde bulundurduğu askeri üslerdeki birliklerinden ve özgürlükle demokrasi düzenlemelerinden kaynaklanmaktadır (Rees, 2003, s. 76).

Transatlantik ilişkiler tarih boyunca belli bir istikrar da devam etmiştir. Avrupa ve Amerika'ya onlarca başkan ve liderler gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupalı ve Amerikalı devlet adamları Transatlantik ilişkilerin

devamı konusunda gayret göstermişlerdir. Transatlantik ilişkilerin çeşitli dönemlerinde görüş ayrılıkları ortaya çıksa bile ilerleyen süreç içerisinde bir orta yol bulunmuştur. Soğuk Savaş yıllarında orta menzilli nükleer füzelerin Avrupa'ya konuşlandırılması, NATO'nun sorumluluk alanının genişletilmesi, kitlevi mukabeleden esnek mukabele stratejisine geçiş gibi belli başlı bir kaç konuda anlaşmazlık olmuştur. Ancak anlaşmazlıklar derin izler bırakmadan etkilerini kaybetmişlerdir. Ortak düşmanın tehdidi, görüş ayrılıklarının altındaki kültür ve kimlik farklılaşmalarının su yüzüne çıkmasını bir noktada engelliyordu (Karaosmanoğlu, 2003, s. 176). Ancak bu kısmi istikrarlı ilişkiler 11 Eylül sonrası dönemde sekteye uğramıştır. Özellikle İkinci Körfez Harekâtı olarak tanımlanan ABD'nin Irak'a müdahalesi Transatlantik ilişkilerde derin ayrışmaları beraberinde getirmiştir. Bu dönem içerisinde ABD yönetimi ilişkilerin kopma noktasına gelmesi konusunda sorumlu taraf olmuştur. Başkan George W. Bush ABD yönetiminin başına geçtikten sonra, bir süper gücün kararlı liderlik rolünü derhal ortaya koymuştur. İzlediği tek taraflı yol ve tek yanlı politikalar müttefikler arasında şaşkınlığa neden olmuştur. George W. Bush yönetimi pro aktif ve askeri yönelimli bir strateji tercih etmiş ve ilk olarak savunma harcamalarını arttırmış, sonra da güç kullanımında bu stratejiyi uygulamaya hazır olduğunu gösterecek politik söylemler ortaya koymuştur. Ulusal olarak formüle edilen görüşleri ve inançları sıkı sıkıya izleme konusunda kararlı olan Avrupalılar tarafından karşı çıkmış ve bu durum Transatlantik ilişkileri tarihinde müttefiklerle ABD arasında en ciddi çekişmelere yol açmıştır. Önceleri birbirinden uzak olan ABD ve AB'ye üye devletlerin güvenlik stratejileri bu dönemde tamamen ayrı düşmüştür.

11 Eylül Saldırısı Sonrası Farklı Tepkiler

11 Eylül terör saldırısının hemen sonrasında Avrupa ve Amerika arasında büyük bir yakınlaşma oluşmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ABD, Avrupa ile yakın işbirliğinin bir benzeri 11 Eylül sonrasında tekrar yaşanmıştır. Ancak bu yakın işbirliği ortamı kısa sürmüştür. Bunun nedeni ise Transatlantik ilişkilerin doğasından kaynaklanmaktadır. İlişkilerin temelinde işbirliği bulunsun da bugünkü Transatlantik problemin aslında bir güç problemi olduğu varsayımını söylemek zor değildir. Avrupa'nın askeri güçleri güç kullanmama yönünde bir eğilim gösterirken, Amerikan askeri güçleri bu gücü kullanma yönünde bir eğilim göstermiştir. Bu tarihi anlaşmazlık bazen daha güçlü bazen de daha zayıf bildirilerle kendini "tek yanlılık" konusunda tekrar göstermektedir. Avrupalılar, Amerika'nın tek yanlılık politikalarına karşıdır ve onlar dünya düzenini ilgilendiren belli idealler konusunda daha büyük fikirleri ve düşünceleri olduğuna inanmaktadırlar. Böylece Amerika'nın gücü Avrupa'nın yeni ideallerine bir tehdit olarak görülür. 11 Eylül saldırısından sonra terör ve kitle imha silahları, her iki topluluk için de küresel güvenliği etkileyen büyük tehditler olarak görülmüştür. Burada iki temel konuda farklılık vardır. Birincisi tehdidin doğası, ikincisi gerekli karşılığın kapsamına ilişkindir.

Tehdidin doğası bakımından incelenecek olursa Avrupalılar terörü daha çok siyasi bir olgu olarak görmektedirler. İkincisi Avrupalılar sadece Avrupa sınırları içerisinde hareket etmek isterlerken, Amerikalılar tüm Atlantik'i kendi hareket alanı olarak görme eğilimindedirler. Soğuk Savaş'ın sonunda ortaya çıkan özellikle 11 Eylül sonrası daha somutlaşan Transatlantik ilişkilerde bir boşluk oluşmuştur. Amerikalılar için teröre karşı yapılacak savaş dünya çapında olmak zorundaydı. Ve Başkan Bush'a göre bu durumda sadece NATO medeniyetleri savunma noktasında önemli görevler alacaktı. Avrupalılara göre bu durum daha zor görünüyordu. Çünkü Avrupalılar küresel istikrar için Amerika'nın acilen bir çözüm bulmasını istiyordu. Özellikle Irak konusu kesin çözümü gerektiren bir olaydı (Akşemsettinoğlu, 2005, s. 94)

Gerekli karşılığın kapsamı noktasında “*transatlantik güvenlik uçurumu*” konusu bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Şu anda ABD ve Avrupa arasında kuvvet plânlaması kapasitesindeki farklılık yüzünden ABD olmadan zorlu bir hedefe karşı önemli bir kuvvet plânlamasını yakın gelecekte öngörmek mümkün görünmemektedir. Bu doğrultuda Avrupalılar, ABD'nin savunma ile ilgili her türlü politikalarına kuşku ile yaklaşmışlardır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası Avrupa içerisindeki Fransa ve Almanya, ABD'nin savunma ile ilgili politikalarına kuşku ve eleştirel yaklaşmıştır. 11 Eylül sonrası ABD'nin teröre karşı savaşa başladığını ilan etmesinden sonra geçici bir yakınlaşma olmuştur. Ancak ilerleyen zaman diliminde ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisini açıklamasına Avrupa kanadından eleştirel görüşler yükselmiştir (Volten, 2003, s. 165).

ABD ile Avrupa arasında Transatlantik güvenlik ilişkilerinde teröre karşı yapılacak mücadele ve yöntemler konusunda 4 temel problem ortaya çıkmıştır (Rees, 2003, s. 76-77). Birincisi, Soğuk Savaş sırasında Sovyet tehdidine karşı birlikte hareket ediliyordu. Ancak 1980'lerde ortaya çıkan nükleer füze başlıklarında indirim konusunda başlayan görüş ayrılıkları Transatlantik ilişkilerde bir dönem noktası olmuştur. İkinci olarak, teröre karşı Transatlantik işbirliğini takip eden kurumsal yapılar oluşturulamadı ve geliştirilmedi. NATO gibi örgütlerin Soğuk Savaş sonrası terör konusundaki deneyimi yeterli değildi. Bu konuda bir boşluk meydana gelmiştir. Bu nedenden dolayı terör konusunda gerekli politikalar geliştirilememiş ve ön alıcı tedbirler oluşturulamamıştır. Bunun sonucunda terör olaylarında bir artış yaşanmıştır. Üçüncüsü, terör konusunda askeri ve ekonomik olarak Amerika ve Avrupa farklı yöntemler izlemiştir. Avrupa, ABD'nin şer ek-seni olarak tanımladığı İran, Irak ve Kuzey Kore devletlerinin bazıları ile ticari ve diplomatik ilişkilerini devam ettirmiştir. Özellikle İran konusunda Avrupa ile ABD arasında derin görüş ayrılıkları çıkmıştır. Son olarak, terörizmle mücadelede en önemli konulardan biri olan etkili bir devletler arası işbirliği için gerekli istihbarat, hukuki mücadele, terörün finans kaynakları konularında koordinasyon sağlanamamıştır. İç güvenlik bağlamında ABD ve Avrupalılar arasında uygulamada kapsamlı işbirliği yapılamamıştır.

İkinci Körfez Savaşı (ABD'nin Irak Müdahalesi) ve Transatlantik İçerisinde Görüş Ayrılıkları

ABD 11 Eylül sonrasındaki teröre karşı savaşında Avrupalı müttefiklerinden tam destek almıştı. Ancak verilen bu destek ABD'nin yayınlamış olduğu Ulusal Güvenlik Stratejisi raporundan sonra azalmıştır. Hatta ABD'nin Afganistan müdahalesi terör kapsamında değerlendirilerek destek görse de, Irak müdahalesi büyük eleştirileri de beraberinde getirmiştir. İkinci Körfez Savaşı olarak niteleneceğimiz Amerika'nın Irak'a müdahalesi, Transatlantik ilişkilerde derin görüş ayrılıklarının su yüzüne çıkmasına neden olmuştur. 20 Eylül 2002'de kamuoyuna açıklanan "ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi" raporu ABD'nin 11 Eylül sonrası uluslararası güvenlik stratejisini ve küresel tehditleri tanımlayarak bunlarla mücadelenin ana hatlarını ve hedefleri tanımlaması bakımından çok önemli ve tarihi bir belge niteliğini taşımaktadır. Ulusal Güvenlik Stratejisi (UGS) belgesi toplam dokuz bölümden oluşmaktadır. UGS'nin giriş bölümünde üç görev ön planda yer almaktadır. Birincisi, barışı savunmak için teröristler ve diktatörlerle savaşmaktır. İkinci olarak, barışı korumak için büyük güçler ile iyi ilişkiler kurma görevi belirlenmiştir. Son olarak barışı yaymak için özgür ve açık toplumları her kıtada teşvik etmek öngörülmüştür. Bu bağlamda UGS'nin ana noktaları, ABD'nin değer ve çıkarlarını bir araya getirerek açık bir Amerikan uluslararasılığını yansıtmak, dünyanın hem daha güvenli hem de daha müreffeh olması için uğraşmak, siyasi ve ekonomik özgürlüklerin desteklenmesi ve diğer devletlerle barışçıl ilişkilerin geliştirilmesini sağlamaktır. Ortaya konulan görüşler doğrultusunda politik ve askeri girişimlere başvurulması konusunda kısa, orta ve uzun vadeli hedefler belirlenmiştir (Ökten, 2004, s. 157-158).

Global terörizmle mücadelenin kapsamı UGS belgesinin üçüncü bölümünde detaylı olarak ortaya konmuştur. "Global terörizmi yenmek için ittifakları güçlendirmek ve ABD ile müttefiklere yönelik saldırıları önlemeye çalışmak" başlığı altında ABD'nin global terörizme karşı bir savaş içerisinde olduğu, düşmanın tek bir siyasal rejim veya kişiden oluşmadığı, belli bir din ve ideolojiye sahip olmadığı, bu doğrultuda dünya çapında bir terörizm faaliyetiyle karşı karşıya olunduğu belirtilmektedir. Global terörizm ile mücadele için izlenecek politikalar şu şekilde verilmiştir; "Terör örgütlerini ve yöneticilerini bulup ortadan kaldırmak, örgütlerin komuta, kontrol ve iletişim yapılarını ortadan kaldırmak, örgütlerin maddi ve mali destek kaynaklarını ortadan kaldırmak". UGS bu hedefleri gerçekleştirmek için izlenecek yolu da şu şekilde ortaya koymaktadır: "Kitle imha silahlarına sahip olan veya bunlara sahip olmak için uğraşan küresel terör örgütlerine karşı ulusal ve uluslararası gücün tüm olanaklarından yararlanmak, bir terörist tehdit algılandığı anda önleyici vuruş eylemi (preemptive) ile ortadan kaldırmak, teröristlere yönelik karşı eylemlerde ABD'nin tek başına da olsa hareket göstermesinden kaçınmamak" (Ökten, 2004, s. 159).

Öne çıkan kavram olan önleyici vuruş, Soğuk Savaş boyunca uygulanmış olan önleyici müdahale stratejisinin değişikliğe uğramış halidir. Bu dönem içerisinde muhtemel savaş planları kısa vadede kesinleşen bir saldırıya karşı önceden vurmayı içermektedir. Bu tip müdahaleler uluslararası hukuk açısından sorun teşkil etmiyordu. Bunun dışındaki diğer bir strateji ise uzun vadedeki bir saldırıya karşı önleyici müdahaledir. 11 Eylül'den sonra Irak'ta Saddam rejimine karşı uygulanmıştır. 11 Eylül'ün etkisiyle bu müdahale, çeşitli devletlerden destek alan terörist grupların ne zaman, nerede ve nasıl saldırıya geçeceklerinin bilinmemesi ve onları saklayan kaynakların yeni saldırıya meydan verilmeden kurutulması gerektiği görüşünden doğmuştur.

Avrupalılar, ABD'nin Afganistan'a müdahalesi için gerekli şartları ve meşruluğunu Birleşmiş Milletler ve NATO gibi kurumlarda tartışmaya açmıştır. Afganistan müdahalesi bu kurumların ilgili organlarından alınan görüş birliği ile gerçekleşmiştir. Ancak Afganistan müdahalesi sırasında izlenen meşru ve kabul gören yöntem Irak'a müdahale öncesinde ve sonrasında izlenmemiştir. Irak'a müdahale ABD'nin tek yanlı izlemiş olduğu politikadır. ABD bu müdahaleyi, uluslararası kurumların görüşlerini ve kurallarını kendince yorumlayarak ya da dikkate almayarak gerçekleştirmiştir. Bu müdahale ile Transatlantik ittifak daha da ayrılmıştır. Avrupalıların sert ve sınır tanımaz eleştirileri, Amerikalıların tarafında da rahatsızlıklara neden olmuştur.

11 Eylül sonrası dönemi ve bu yaşananları Transatlantik ilişkiler düzleminde anlatan isim Robert Kagan olmuştur. Kagan, Avrupa ve Amerika'nın birbirlerini anlamalarını hicivsel bir dille anlatmaktadır. Her iki yakanın dünyaya bakışında ve değer yargılarında birbirinden nasıl uzaklaştıklarını tahlil etmiştir (Kagan, 2005). Kagan ideal tiplerden hareket ederek ABD için, sanki Mars'tan çıkmış kadar "sert", Avrupa için ise Venüs'ten çıkmış gibi "yumuşak" tabirini kullanmıştır. Bu çerçevede, ABD Hobbes'un çizgisinde, Avrupa ise Kant'ın çizgisindedir. ABD uluslararası amaçlarına güç politikasıyla ulaşmaya çalışmakta, tek taraflı hareket etmekte, gerektiğinde uluslararası kuruluşları ve hukuku bir tarafa bırakmaktadır. Avrupa ise kendi hedeflerine ulaşmak için kurallara, çok taraflılığa, uluslararası işbirliği ve diplomasiye ağırlık vermektedir. Avrupalılar, AB ile tarihte bir ilke imza attıklarına inanmaktadırlar. Onlara göre, kuvvet kullanmaksızın değişik ulusları bütünleştirerek bir barış ve istikrar bölgesi bir "güvenlik topluluğu" meydana getirmişlerdir. Avrupa bu tecrübeyi ve onun temelindeki değerler bütünü dünyanın başka bölgelerine taşımayı kendi görevi saymaktadır. AB, bunu güç politikası ile değil, güç politikasını aşarak başarmak istemiştir. Çünkü Avrupalılar için güç politikaları, savaşların eski Avrupa'sına dönmeyi vurgulamaktadır (Karaosmanoğlu, 2003, s. 180).

Sonuç: İttifakın Geleceği

Gelecekte ortak değerleri aşındıran farklılaşma, uluslararası sistemi nasıl etkileyecek? Bu soruya kesin bir cevap bulmak kolay değildir. ABD tek yanlı ve imparatorluklaşma tarzında politikalar sürdürmektedir. Avrupa ile diyalogları kısmen açık, kısmen kapalıdır. Avrupa'nın yeni kimliği istikrarlı ve tutarlı bir süreç içinde oluşmamaktadır. Batı Avrupa bir barış topluluğu oluşturmuş, ancak bu kazanımlar ve örnek model oluşturmak için nasıl bir strateji geliştirilmesi konusunda fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Karar anlarında Avrupa içerisinde çatlaklar oluşup, bölünmeler meydana gelmektedir. Bölünmenin en son örneği Irak Savaşı öncesinde ortaya çıkmıştır. AB tam bir ortak tutum takınmamıştır. Buna karşın, AB'nin halen ekonomik bir güç olduğunu ve bu güce yakın bir gelecekte siyasi ve askeri bir güç ekleyerek, ABD'nin en büyük rakibi durumuna gelebileceği konusunda iyimser düşünen ve tahminlerde bulunanlar da vardır (Karaosmanoğlu, 2003, s. 182).

Gelinen nokta itibariyle aradaki sorunlara ve krizlere rağmen Transatlantik ilişkilerde yenilenen bir stratejik ortaklığa başlangıç teşkil edecek bazı asgari müşterek konular da mevcuttur. Öncelikle askeri, sivil ve kendini yenileme özelliği ile bilinen NATO, örgüt ortak ilişkilerin devamını sağlamaktadır. Ayrıca, hem Amerika hem de Avrupa'nın Avrasya'ya açılması için NATO'nun Transatlantik ve Avrasya bağlantılarına daima ihtiyacı olacaktır. Tüm ayrılıklara rağmen, gelecekte Transatlantik ilişkiler tekrar rayına oturacaktır. Bu yargıyı güçlendirici temel bir takım bulgular bulunmaktadır. Her şeyden önce Amerikalılar liberal ve demokratik toplum düzenine inanmaktadırlar. Avrupa ise çok taraflılık istemektedir. ABD'nin uluslararası kurumları dikkate alan ve diyalog kanallarını açık tutan bir anlayışta olması Avrupalılar tarafından ilişkilerin yönünü belirlemesi açısından önemlidir. Kıta Avrupa'sında özellikle Fransa buna anlayışa çok önem vermektedir.

Atlantik'in iki yakasındaki devletler arasındaki ilişkilerin düzeyi ne olursa olsun, toplumlar arasında paylaşılan değerlerin çoğu ortaktır. Bunun sonucu iç politik yaşama yansımaktadır. İç politikadaki kararların dış politikayı belirlemesi son dönemde artmıştır. Bu bağlamda Transatlantik ilişkilerin gelecekte yönü konusunda belirleyici etkisi olacaktır. 2007 yılında Avrupa ve Amerikalı toplumlara yönelik olarak yapılan Transatlantik Eğilimler başlıklı kamuoyu yoklamalarında çarpıcı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi Avrupalıların yüzde seksen sekizi AB'nin küresel tehditler karşısında daha fazla sorumluluk almasını gerektiği fikrini savunurken, bunların büyük bir çoğunluğu (yüzde elli dördü) AB'nin bunu tek başına değil de ABD ile ortaklık içinde yapması gerektiğini belirtmektedirler (Transatlantik Eğilimler Temel Bulgular Raporu, 2007, 4). Kamuoyu yoklamasının sonucunda Avrupalı ve Amerikalı halkların genel olarak yakın işbirliği konularının çeşitlendirilmesini ve mevcut konularında güçlendirilmesi yönünde görüşler bildirmişlerdir.

Transatlantik işbirliği devamlılığı ve daimiliği olan bir yapıyı temsil etmektedir. Uluslararası politikanın temelinde yer alan devletlerin dış politika faaliyetlerinde ulusal çıkarlarını gözetmesi doğrultusunda Transatlantik ittifakı içerisindeki devletlerde buna göre hareket etmektedir. Bu doğrultuda ittifak içerisindeki görüş ayrılıkları ve ayrışmalar meydana gelmektedir. Ancak görüş farklılıklarına rağmen ittifak yaklaşık 60 yıldır varlığını güçlü bir şekilde korumaktadır. İttifakın gücü ise NATO gibi aktif ve etkili bir savunma örgütünden kaynaklanmaktadır. NATO'nun varlığı Transatlantik ittifakın varlığı ile eşdeğerdir. Transatlantik ittifakının varlığını savunan ve bu konuda görüş bildiren her kesimden insanlarda NATO'nun varlığını koruması yönünde görüş bildirmektedir. Buradan sonucu çıkarabiliriz NATO'nun devamı Transatlantik ittifakın güçlü şekilde sürmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akşemsettinoglu, G., (2005). *Transatlantic Relations: A Political Appraisal*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yay.
- Ambrose, S. E., (1992). *Dünyaya Açılım, 1938'den Günümüze Amerikan Dış Politikası*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yay.
- Aybet, G., (2005). Atlantik Ötesi Güvenlik Toplumu ve Türkiye, *Foreign Policy (Türkiye Baskısı)* 31, (Ocak-Şubat 2005) ss.23-27.
- Dededoğlu, B., (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: YeniYüzyıl Yay.
- Doğan, N., (2008). NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999:Kuzey Avrupa İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 3, (60), ss.69-108
- Erhan, Ç., (2002). Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları, R. Yinanç, H. Taşdemir (Edt), *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ankara: Seçkin Yay., , ss.54-72.
- Erhan, Ç., (1996). Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51 (1-4) (Ocak-Aralık 1996) ss.259-273.
- Gaddis, J. L., (2008). *Soğuk Savaş, Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek*, (Çev: Dilek Cenkçiler), İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Hoffmann, S., (1993). "America and Europe in an Era of Revolutionary Change" "Helga Haftendorn, Christian Tuschhoff, *America and Europe in an Era of Change*, San Fracisco: Westview Press 1993, ss.61-68.
- Holst, J. J., (1996). "Military Stability and Political Order in Europe", Gregory F. Treverton (Edt), *Europe and America Beyond 2000*, New York: Council on Foreign Relations Press, , ss.91-116.
- Hormats, R. D., (1996). "A New Europe, A Renewed Atlantic Link" Gregory F. Treverton (Edt), *Europe and America Beyond 2000*, New York: Council on Foreign Relations Press, ,ss.63-90
- Kagan, R., (2005). *Cennet ve Güç, Yeni Dünya Düzeninde Amerika ve Avrupa*, İstanbul: Koridor Yay.
- Karaosmanoğlu, A. L., (2003). Transatlantik Çatlağı: Değişen Kimlikler, *Doğu Batı Dergisi*, (Mayıs-Temmuz, 2003), 23, ss.173-183.
- Kristol, I., (1988). *Uncertain Future- NATO after 35 years" European Peace Movements and the Future of the Western Alliance*, Walter Laqueur, Robert Hunter (Edt), Oxford: Transaction Books., ss:31-40.
- Kennedy, P., (2017). *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri*, (Çev. Birtane Karanakçı), (15 Baskı), İstanbul: İş Bankası Yay.
- Kissenger, H., (2014). *Diplomasi*, (Çev: İbrahim H.Kurt), İstanbul: İş Bankası Yay.
- Kissinger, H., (2016). *Dünya Düzeni*, (Çev: Sinem Sultan Gül), İstanbul: Boyner Yay.
- Korkmaz, K., (2006). *Soğuk Savaş Sonrası Amerikan Dış Politikasının Teorik Temelleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Kırkkale.
- Krasner, S. D., (1993). *Power, Polarity and Challenge of Disintegration Helga Haftendorn, Christian Tuschhoff, America and Europe in an Era of Change*, San Fracisco: Westview Press, ss.21-42.

- Lipset, S. M., (1996). *American Exceptionalism*, New York: W.W. Norton Company.
- Mearsheimer, J.J., (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W.W. Norton Company.
- Mearsheimer, J.J.,(1990). Back to Future: Instability in Europe After the Cold War, *International Security*, 15 (1), (Summer 1990), ss. 5-56.
- Ökten, K. H., (2004). *ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant'ın Radikal Bir Yorumu mu? Toktamış ATEŞ (Der)*, *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ankara: Ümit Yay., ss.153-177.
- Özdal, B. ve Genç, M., (2005). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel Yay.
- Ratti, L., (2006). Post- Cold War NATO And International Relations Theory: The Case for Neo-Classical Realism", *Journal of Transatlantic Studies* 4 (1), ss.81-108.
- Ress, W., (2003). Transatlantic Relations and The War on Terror, *Journal of Transatlantic Studies*, 1 (1S), ss.76-90.
- Sander, O., (2016). *Siyasi Tarih 1918-1994*, (16. Baskı) Ankara: İmge Yay.
- Schaetzel, R.J., (1987). *The American' Image of Europe, Karl Kaiser ve Hans-Peter Schwarz (Edt)*, *America and Western Europe, Problems and Prospects*, Toronto: Lexington Books, , ss:33-46.
- Schwabe, K., (2005). Three Grand Designs: The U.S.A., Great Britain and The Gaullist Concept of Atlantic Partnership and European Unity, *Journal of Transatlantic Studies*, 3 (1S), ss.7-30.
- Schwarz, H.P., (1987). *Atlantic Security Policy in an Era without Great Alternatives, Karl Kaiser ve Hans-Peter Schwarz (Edt)*, *America and Western Europe, Problems and Prospects*, Toronto: Lexington Books, , ss:189-234.
- Transatlantik Eğilimler Temel Bulgular Raporu (2007). San Paolo: The German Marshall Fund of The United States (GMF).
- Ülger, İ. K., (2002). *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arka Planı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları*, Refet Yinanç, Hakan Taşdemir (Edt), *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye*, Ankara: Seçkin Yay., , ss.91-110.
- Volten, P., (2003). *Küreselleşmenin Amerika ve Avrupa'nın Güvenlik Stratejilerine Yansımaları*, Genelkurmay Başkanlığı, Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik Sempozyumu (SAREM 29-30 Mayıs 2003 Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri), Ankara: Genelkurmay Basımevi, , ss.163-188.
- Wagner, W., (1987). *The Europeans' Image of America, Karl Kaiser ve Hans-Peter Schwarz (Edt)*, *America and Western Europe, Problems and Prospects*, Toronto: Lexington Books, ss.19-32.
- Wallerstein, I.,(2002). Kartal Çakıldı, *Foreign Policy (Türkiye Baskısı)*, 21-22, (Mayıs-Ağustos 2002),ss. 19-30.
- Waltz, K.,(2000). Structural Realism After The Cold War, *International Security*, 25 (1), (Summer-2000). ss.4-41.
- Waltz, K.,(2008). Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5 (17), (Bahar-2008), ss.4-21.